

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dalı

VOLEYBOL HAKEMLERİNİN ÖZ YETERLİLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Serbay BAĞRIYANIK

Yüksek Lisans Tezi

VAN - 2010

Voleybol Hakemlerinin Öz-Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi

Serbay BAĞRIYANIK

2024

Van, 2024

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dalı

VOLEYBOL HAKEMLERİNİN ÖZ YETERLİLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE SELF EFFICACY LEVELS OF VOLLEYBALL
REFEREES

Serbay BAĞRIYANIK

Doç. Dr. Mücahit SARİKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2024

ONAY SAYFASI

Serbay BAĞRIYANIK tarafından, Mücahit SARİKAYA danışmanlığında hazırlanan “Voleybol Hakemlerinin Öz Yeterlik Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Yaklaşımlarının İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 10/09/2024 tarihinde Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 06/09/2024 tarihli ve 2024/42-1 sayılı kararı ile Doç. Dr. Atakan AKSU Başkanlığında, Doç. Dr. Mücahit SARİKAYA ve Doç. Dr. İsmail AKTAŞ Jüri Üyeliğinde oluşturulan Tez Savunma Jürisi huzurunda savunularak Jüri tarafından Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili hükümleri kapsamında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

UYGUNDUR

...../...../2024

Prof. Dr. Fuat TANHAN
Enstitü Müdürü

Öz

Bu tez çalışmasında voleybol hakemlerinin öz-yeterlilik düzeyleri incelenmiştir. Bu kapsamda literatür taraması ve hakem öz-yeterlilik ölçeği kullanılmıştır. Böylelikle sporun hayatımızdaki önemini fark ederek bize yardımcı olan voleybol hakemlerinin yaşadığı zorlukları bilimsel bir gerçeklikle ortaya koymaktır. Voleybol hakemleri, adil oyunun sağlanmasında ve oyunun bütünlüğünün korunmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Ancak hakemlik yapmanın getirdiği baskı ve stres onların zihinsel sağlıklarına zarar verebilir. Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeylerinin ve stresle başa çıkma yaklaşımlarının incelenmesi, onların sahada en iyi performansı nasıl gösterebileceklerini anlamak açısından önemlidir. Psikolog Albert Bandura tarafından ortaya atılan bir kavram olan öz-yeterlik, bireyin belirli bir görevi başarılı bir şekilde yerine getirme veya istenen bir sonuca ulaşma becerisine olan inancını ifade eder. Voleybol hakemliği bağlamında öz yeterlik, hakemin zor kararları verme, oyuncularla ve antrenörlerle yaşanan anlaşmazlıkları ele alma ve oyunun taleplerini yönetme konusundaki güvenini etkileyebilir. Araştırmalar, yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip hakemlerin daha iyi karar verme becerileri, iletişim becerileri ve genel iş performansı sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Anahtar sözcükler: voleybol, voleybol hakemleri, hakemlik klasmanı ,öz yeterlik.

Abstract

In this thesis study, the self-efficacy and coping methods of volleyball referees have been examined. Within this scope, a literature review and the use of referee self- efficacy scale and various stress measurement scales have been employed. Thus, it aims to scientifically illustrate the difficulties experienced by volleyball referees who assist us by recognizing the importance of sports in our lives. Volleyball referees play a crucial role in ensuring fair play and maintaining the integrity of the game. However, the pressure and stress associated with refereeing can adversely affect their mental well-being. Examining the self-efficacy levels and coping approaches of volleyball referees is important in understanding how they can perform best on the field. Self-efficacy, a concept proposed by psychologist Albert Bandura, refers to an individual's belief in their ability to successfully perform a specific task or achieve a desired outcome. In the context of volleyball refereeing, self-efficacy can influence the referee's confidence in making difficult decisions, handling disputes with players and coaches, and managing the demands of the game. Research has shown that referees with high levels of self-efficacy are more likely to demonstrate better decision-making skills, communication skills, and overall job performance.

Keywords: volleyball, referees classification, volleyball referees, self efficacy.

Teşekkür

Bu tez çalışmasını hazırlarken bana destek olan herkese gönülden teşekkür etmek isterim. Bu süreç, katkı sağlayan birçok değerli insan sayesinde mümkün oldu. Öncelikle, tezimin her aşamasında beni yönlendiren, bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mücahit Sarıkaya'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kendisi, hem akademik anlamda hem de süreç boyunca karşılaştığım zorlukları aşmamda büyük bir rehber oldu. Ayrıca, tez çalışmalarında verdikleri kıymetli öneriler ve gösterdikleri destekle beni yalnız bırakmayan Doç. Dr. İsmail Aktaş ve Dr. Emrecan Iğdır'a minnettarım. Kendilerinin katkıları olmasaydı bu çalışma eksik kalırdı. Çalışmalarım sırasında her türlü yardımı ve desteği sunan, işlerin yolunda gitmesine büyük katkı sağlayan Onur Gülaçar'a teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte yanımda olan, fikirleri ve dostluğu ile beni motive eden değerli tez arkadaşım Onur Güney'e de çok teşekkür ederim. Beraber yürüdüğümüz bu yolda paylaştığımız deneyimlerin benim için değeri büyük ve en büyük teşekkürü sevgili eşim Fatıma Bağrıyanık'a sunuyorum. Sabırla, sevgiyle ve her zaman yanımda olarak bana güç verdi. Onun desteği olmadan bu zorlu sürecin üstesinden gelmek benim için çok daha zor olurdu.

İçindekiler

Öz.....	iv
Abstract	v
Teşekkür.....	vi
Tablolar Dizini.....	x
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xi
Bölüm 1 Giriş.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
Özgün Değer.....	2
Hipotezler	3
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	4
Voleybol ve Oyun Kuralları.....	4
Voleybol Tarihçesi.....	5
Hakemlik	5
Başhakem	6
Yardımcı Hakem	6
Yedek Hakem.....	7
Yazı Hakemi.....	7
Skor Hakemi.....	8
Çizgi Hakemi.....	8
Challenge Hakemi.....	8
Voleybol Hakemlik Seviyeleri	9
Aday Hakem.....	9
İl Hakemleri	9
Ulusal Hakem.....	10
Uluslararası Hakem.....	10

Voleybol Hakemleri Klasmanı	10
Voleybol Hakemliğinde Özgüven	11
Voleybol Hakemliğinde Karar Verme	12
Öz Yeterlilik.....	13
Sporda Öz Yeterlilik	14
Sporcu Öz Yeterliliği.....	15
Öz Yeterlilik Gelişimini Etkileyen Faktörler	17
Sözel İkna	18
Psikolojik Durum	18
Öz Yeterliliği Düşük Olan Bireyler	20
Öz Yeterlilik Süreçleri.....	20
Bilişsel Süreç.....	20
Motivasyonel Süreç	21
Duygusal Süreç.....	21
Seçim Süreci	22
Antrenör Öz Yeterliliği	23
Voleybol Hakemliğinde Öz Yeterlilik.....	23
Bölüm 3 Yöntem.....	25
Araştırma Grubu.....	25
Veri Toplama Araçları	27
Kişisel Bilgi Formu.....	28
Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği (HÖYÖ).....	28
Bölüm 4 Bulgular ve Yorum.....	31
Bölüm 5 Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	37
Kaynaklar	45
EK-A: Kişisel Bilgi Formu Değerli Katılımcı;	48
EK-B: Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği	49

EK-C: Etik Beyanı.....	50
EK-E: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu	51

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Tanımlayıcı Özellikler</i>	25
Tablo 2 <i>HÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri</i>	29
Tablo 3 <i>HÖYÖ Güvenirlik İstatistikleri</i>	30
Tablo 4 <i>Hakemlik klasmanı ile hakem öz yeterlik dağılımlarının karşılaştırılması</i>	31
Tablo 5 <i>Hakemlik Seviyesi ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması</i>	32
Tablo 6 <i>Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu İle Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması</i>	34
Tablo 7 <i>Cinsiyet Değişkenine Göre Hakemlerin Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması</i>	35

Simgeler ve Ksaltmalar Dizini

(HÖYÖ): Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği

(GÖYÖ): Genel Öz Yeterlilik Ölçeği

Bölüm 1

Giriş

Spor, belli kurallar içerisinde yapılan kişisel veya grup halinde gerçekleştirilen etkinliklerdir ve genellikle yarışma, fiziksel aktivite ve eğlence amaçlarıyla gerçekleştirilir. Tarih boyunca, sporun amacı çeşitli şekillerde değişmiştir. İnsanlar, estetik ve fiziksel görünümelerini iyileştirmek, elit kesimlere eğlence sağlamak, gösteri yapmak veya savaşlar için hazırlık yapmak gibi farklı amaçlarla sporu kullanmışlardır. Günümüzde ise insanlar, hatta büyük topluluklar olarak spor faaliyetlerini birebir takip etmekte, sporcuları gözlemlemekte ve kendilerini ortaya çıkaran bir sembolü gördükleri spor müsabakalarına ve sporculara büyük ilgi göstermektedirler (Sarıdere, 2018). Bir bireyin herhangi bir konuda performans sergilemek için kendi davranışları üzerinde kontrol yeteneğini kullanabilmesine ilişkin olan fikre, "öz yeterlik" denir. Öz yeterlik, bireyin gerekli etkinlikleri organize ederek hayata geçirebileceğine, başarıyla yapma kapasitesine sahip olup olmadığına dair kendi değerlendirmesine dayanır. Bu kavram, bireyin sahip olduğu öz düzenleme kapasitesini ve kendine güvenini ifade eder (Kansu ve Sayar 2018). Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeylerinin ve stresle başa çıkma yaklaşımlarının incelenmesi, onların sahada en iyi performansı nasıl gösterebileceklerini anlamak açısından önemlidir. Psikolog Albert Bandura tarafından ortaya atılan bir kelime olan öz yeterlik, bireyin belirli bir sorumluluğu başarılı bir şekilde yapmakta veya istenen bir sonuca ulaşma becerisine olan inancını ifade eder. Voleybol hakemliği bağlamında öz yeterlik, hakemin zor kararları verme, oyuncularla ve antrenörlerle yaşanan anlaşmazlıkları ele alma ve oyunun taleplerini yönetme konusundaki güvenini etkileyebilir. Araştırmalar, yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip hakemlerin daha iyi karar verme becerileri, iletişim becerileri ve genel iş performansı sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Öte yandan öz-yeterliği düşük olan hakemler kendinden şüphe duyma, kaygı ve stresle mücadele edebilir ve bu da sahadaki performanslarını olumsuz yönde etkileyebilir. Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeylerini daha iyi anlamak için araştırmacılar, hakemlerin etkili bir şekilde hakemlik yapma yeteneklerine olan inançlarını değerlendirmek amacıyla anketler, röportajlar ve

gözlemsel çalışmaları kullanabilirler. Kuruluşlar, öz yeterliği düşük olan hakemleri belirleyerek, güven oluşturmalarına ve performanslarını geliştirmelerine yardımcı olacak hedefe yönelik eğitim ve destek sağlayabilir. Öz yeterliğin yanı sıra stresle başa çıkmak da hakemin zihinsel sağlığının bir diğer önemli yönüdür. Voleybol hakemleri sıklıkla oyunculardan, antrenörlerden ve seyircilerden gelen yoğun baskıyla karşı karşıya kalır ve bu da yüksek düzeyde strese ve tükenmişliğe yol açabilir. Egzersizin stresin fiziksel etkilerini hafifletme, rahatlama ve sakinleştirme sağlayan bir yöntem olduğunu vurgular. Birçok yöneticiler sağlığını ve iş verimliliğini artıracaklarını bilerek iyi bir stres yönetimi stratejisi olarak egzersizin değerini anlamış ve personel için spor salonları açmıştır. Bireyler, güvendikleri meslektaşlarıyla ilişki kurarak stresi azaltıcı bir strateji olarak onlarla iletişim kurabilir, sorunlarını paylaşabilir ve destek alabilirler. Yalnızlık, stresi artırabilecek kaygıların yanı sıra problemleri paylaşamamakla da ilişkilidir (Başakçioğlu, 2019).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tezin amacı Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeylerinin bazı parametreler eşliğinde incelenmesidir. Bu kapsamda yapılan araştırmalar ile birlikte çeşitli ölçekler kullanılarak gelecekte yapılacak olan araştırmalara ışık tutulması amaçlanmıştır.

Özgün Değer

Bu alanda yapılmış çeşitli çalışmalar incelendiğinde özellikle voleybol hakemleri üzerine çok az çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın daha sonra bu alanda yapılacak çalışmalar için yardımcı olacağı düşünülmektedir. Voleybol hakemlerinin çalışma hayatı içerisinde yaşadığı çeşitli sorunlar, bu sorunlara sebep olan nedenler ve öz yeterlilikleri için neler yaptığı araştırılmıştır.

Problem Cümlesi. Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi, bu alandaki eksikliklerin ve etkili başa çıkma stratejilerinin belirlenmesini engelleyen faktörlerin neler olduğu çalışmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

Hipotezler

Araştırma Soruları

Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri klasman seviyeleri değişkeni bağlamında farklılaşmakta mıdır?

Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri hakemlik grubu değişkeni bağlamında farklılaşmakta mıdır?

Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri voleybol branşında sporculuk deneyimi değişkeni bağlamında farklılaşmakta mıdır?

Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri cinsiyet değişkeni bağlamında farklılaşmakta mıdır?

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Voleybol ve Oyun Kuralları

Öne çıkan bir olay olan spor, büyük ölçüde geniş etkilere sahiptir ve zamanla daha fazla önem kazanmaktadır. Bilim insanları tarafından kabul edilen bu süreç, sosyolojik değerlerin iyileştirilmesini amaçlamakta ve sosyalleşme sürecinde etkileriyle birlikte gruplar arası katmanları da içermektedir. Spor, bazı bireyler için boş zamanlarını değerlendirmenin yanı sıra meslek haline de getirilebilir. Günümüzde sporun sosyal, birleştirici, fiziksel ve ruhsal gelişimi destekleyici, rekabetçi ve yardımlaşmayı teşvik edici etkileri bulunmaktadır. Ayrıca, bireyler spor aracılığıyla takım veya gruba katılarak aidiyet duygusu kazanmakta ve yalnızlık hissinden kurtulmaktadır. Voleybol, ilk kez 1895'te William Morgan tarafından file ile ikiye ayrılmış bir alanda karşılıklı olarak oynanan bir oyun olarak tanımlanmıştır. Voleybol, popüler spor dallarından biri olarak öne çıkmaktadır. Voleybol, takım sporu olarak görünse de, doğasında bireysel hareketleri de barındırmaktadır. Bireysel olarak gerçekleştirilen hareketler ve bu hareketler arasındaki uyum, takım ruhunu ve birlikteliğini ortaya çıkarmaktadır. Başarılı bir voleybol oyunu için takım ruhu ve dayanışma gereklidir. Oyuncular arasındaki anlayış ve uyum, başarının sağlanması için kaçınılmazdır. Voleybol oyuncularının oyun alanı dışındaki sosyal yaşantılarındaki uyum, takım ruhu ve bütünlüğü açısından önemlidir. Bu nedenle, takımdaki sporcular arasındaki iletişim ve empati seviyesi de önem arz etmektedir (Sevinç ve ark., 2021). Üst düzey fiziksel kondisyon, koordinasyon, teknik beceri ve özellikle takımca oynamayı gerektiren voleybol, heyecan verici ve yüksek hızlı bir oyundur. Çağdaş voleybol, seyir zevki yüksek bir gösteri sunmayı amaçlar. Bu nedenle seyirciler, her rallide hakem düdüğü beklemek yerine, sporcuların sergilediği bireysel ve takım mücadelelerini içeren, atletik bir gösteriye ilgi duyarlar (Koçak, 2019).

Voleybol Tarihçesi

Voleybolun tarihi gelişimine dair incelenen kaynaklar, bu sporun mucidi olarak Amerikalı spor eğitmeni William M. Morgan'ı göstermektedir. 1895 yılında tasarladığı oyun, başlangıçta "mintonette" adını taşımaktaydı. Morgan, diğer spor branşlarının etkisinden uzak, yeni bir oyun geliştirmeyi hedeflemiş ve bu doğrultuda basketbol ve tenis gibi sporların özelliklerini birleştiren bir yaklaşım benimsemiştir. Voleybol, ilk olarak mintonette olarak adlandırılan bu oyun, topun havada tutulması ve filenin karşısına atılması esasına dayanmaktadır. Morgan, voleybol oyununu tasarlarken, tenis filelerinden esinlenerek bir voleybol file tasarlamıştır. File yüksekliğini belirlerken ise, oyuncuların rahatlıkla ulaşabileceği bir seviyeyi hedeflemiştir ve bu doğrultuda 2,10 metrelik bir yükseklik belirlenmiştir. Mintonette olarak başlayan bu oyun, zamanla voleybol adını almış ve dünya genelinde popülerlik kazanmıştır. Türkiye'de voleybolun resmi organizasyonlarına ise Türkiye Voleybol Federasyonu (TVF) ev sahipliği yapmaktadır. TVF, 1958 yılında kurulmuş olup, başlangıçta "Voleybol El topu Federasyonu" adıyla faaliyet göstermiştir. Ancak, 2004 Ekim 28'de tarihinde TVF, bağımsız bir kuruluş statüsüne geçmiş ve Türkiye'deki voleybol faaliyetlerini düzenleyen resmi bir kurum haline gelmiştir. TVF'nin merkezi ise başkent Ankara'da bulunmaktadır. Bu kurum, Türkiye'deki voleybolun gelişimine ve yönetimine liderlik etmektedir, ulusal ve uluslararası alanda voleybolun yaygınlaşması ve gelişimi için çaba sarf etmektedir (Akduman, 2022).

Hakemlik

Spor hakemlerinin görevi, müsabakaları yönetmek ve kurallara dayalı kararlar alarak adil bir ortam sağlamaktır. Ancak, bu görev oldukça zorlu ve stresli olabilir. Hızlı ve karmaşık kararların alınması, müsabakalara olumsuz etkilerin önlenmesi, büyük seyirci kitlelerinin varlığı ve olası düşmanca tutumlar gibi faktörler, hakemler üzerinde büyük bir baskı oluşturabilir. Türkiye Voleybol Federasyonu Hakemlik Rehberi ve Talimatlarına göre, hakemlik sadece kurallara dayalı kararların verilmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda, müsabakayı yönetmek, eylemleri hızlı bir şekilde değerlendirmek, birden fazla unsura dikkat etmek, düzeni sağlamak ve anlaşmazlıkları çözmek gibi bir dizi

beceriye gerektirir. Bu beceriler genellikle deneyimle kazanılır ve hakemler, zamanla bu becerileri geliştirerek spor etkinliklerinde önemli bir rol oynarlar. Hakemlik, bir hakemin sadece bir oyunun yöneticisi olmaktan öteye geçer, aynı zamanda spor etkinliklerinin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Hakemler, adil bir rekabet ortamı sağlamak ve sporcuların güvenliğini ve haklarını korumak için büyük bir sorumluluk taşırlar. Bu nedenle, hakemlik mesleği, disiplin, adalet ve profesyonellik gibi önemli değerleri temsil eder (Koçak, 2019).

Başhakem

Bir spor müsabakasını baştan sonuna kadar götüren, bütün kuralları uygulayan ve hatta kural dışı durumlar karşısında durumu yönetme yetkisine kişi hakemdir. Maça yaklaşık bir saat kala, maçın oynanacağı salona gelerek salonun ve başka durumların sporun yapılıp yapılmayacağına karar verir. Başhakem, karşılaşmayı baştan sona kadar idare eder ve müsabaka sırasında sahada olan hakemlerin ve takımlardaki kişilere ceza gücüne sahiptir. Eğer başhakem, diğer hakemlerin müsabakada bulunan hakemlerin hatalı kararlarını fark ederse duruma müdahale edebilir. Müsabaka sırasında başhakemin kararları nettir. Başhakem, yazı hakeminin karşısında, sahayı ortadan eşit ayıran filenin ardında bulunan ve yaklaşık 120 cm yüksekliğinde bir hakem oturağında görev yapar. Maçtan önce başhakem, oturağı kendine göre ayarlar ve sporcular ile fileyi en net açıdan görebilecek şekilde düzenler. (Sarıdere, 2018).

Yardımcı Hakem

Başhakemle aynı seviyeye, kabiliyete ve deneyime sahip olmalıdır. Başhakemin herhangi bir sebepten ötürü maça gelememesi veya görevine devam edememesi durumunda, başhakemlik görevini devralır. Genel olarak başhakeme yardımcı olmakla birlikte, kendi yetki alanında bağımsız kararlar verme sorumluluğu da bulunmaktadır. Yardımcı hakemin görev alanları arasında, rakip oyuncunun müsabaka alanına ve filenin altındaki çizgiye girmesini kontrol etmek, savunma yapan sporcuların pozisyon hatalarını tespit etmek, oyuncunun filenin altında bulunan alana veya kendi müsabaka alanındaki antene yanlış temasını belirlemek, arka oyuncu tamamladığı blokları

veya liberonun blok teşebbüslerini izlemek yer alır. Ayrıca, topun yabancı bir cisme temasını ve topun yere temas edip etmediğini başhakeme bildirmekle görevlidir (başhakem bu pozisyonu görememişse). Yardımcı hakem, topun fileyi, geçiş boşluğunun belirli veya tamamınının dışından giderek karşı takımın alanına gitmesi veya kendi müsabaka alanındaki antene değmesi durumunda düdük çalar ve sayı kazanan tarafı gösterir. (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2020).

Yedek Hakem

Yedek hakemlik, her ligde uygulanmasa da Efeler ve Sultanlar Ligi gibi ileri düzey liglerde yaygın olarak kullanılır. Genelde, yardımcı hakem başhakemin sorumluluğunu devraldığında, herhangi sebeple maça gelemeyen veya sorumluluğunu yerine getiremeyen başhakemin yerine geçer. Bu durumda, yedek hakem, yardımcı hakemlik görevini üstlenir. Yedek hakem, ısınma sahası içindeki, takım oturma sıralarındaki veya varsa ceza sahasına gönderilen kişilerin disiplinini sağlayarak yardımcı hakeme destek olur. Müsabaka başlarken, oyuncuları duyuru yapılmasının ardından maç toplarını getirip yardımcı hakeme verir. Ayrıca, takımların pozisyonlarını yardımcı hakem tarafından gözetim ettikten sonra oynanacak topu yardımcı hakeme teslim eder. Salon görevlilerini kontrol eder. (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

Yazı Hakemi

Yazı hakemi, bir voleybol müsabakasında gerçekleşen tüm yaşananları kayıt altına alan sorumlu olan kişidir. Görevi, müsabaka öncesi takım esame listesini gözlemciden alarak müsabaka kâğıdına işlemeye başlar ve müsabaka sonunda gerekli kısımları imza karşılığında baş ve yardımcı hakeme verilene kadar devam eder. Bu süreçte, maçla alakalı her durumu kayıt tutmakla yükümlüdür. İlk set başlamadan, pozisyon kâğıdını aldıktan sonra, bu esame listesinde ayzılı olan bilgileri sahadaki kişiler mi diye kontrol eder. Her takımın ikinci molasını ve 5. ile 6. oyuncu giriş çıkışlarında yardımcı hakeme bildirir. Ayrıca, sporcu değişiklik hakkı olup olmadığını kontrol eder. (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

Skor Hakemi

Skor hakemi, yazı hakemine müsabaka oyunun izlenmesinde skor durumunu kullanarak destek olan hakemdir. Görevleri arasında, hakemlerin ve takımların müsabaka öncesi takımları bildirmek, sayıları ve diğer değişkenleri skor levhasına işlemek yer alır. Ayrıca, liberoların müsabaka sırasında giriş ve çıkışlarını gözetler. Sporcu değişiklikleri olduğunda düğmeye basarak, yardımcı hakem ve yazı hakemiyle koordineli bir şekilde düzen sağlar. (Sarıdere, 2018).

Çizgi Hakemi

Çizgi hakemleri, voleybol maçı sırasında 4 veya 2 hakem olarak süre alır. Maçta görev alacak dört tane çizgi hakeminin görev aldığı maçlarda, hakemler voleybol sahasının dört ucunda konumlanır. İki çizgi hakeminin görev yaptığı maçlarda ise bir hakem başhakemin sağ tarafındaki çizgide, diğeri ise yardımcı hakemin sağ tarafındaki çizgide yer alır. Çizgi hakemlerinin görevleri arasında, kendi çizgilerine yaklaşık düşen müsabakada sahasının içine mi yoksa dışına mı düştüğünü belirlemek, dışarıya düşen topun savunma yapan takıma temasını, antenlere dokunan topu, servis atışında aradaki boşluğunun dışından geçen topu tespit etmek bulunmaktadır. Ayrıca, servis atışı yapan oyuncunun servis kullanma sırasında ayağının oyun sahası dışına temas etmesi, oyuncunun ayak hataları ve herhangi bir oyuncunun topla oynama sırasında anten temasını belirlemek de görevleri arasındadır. Çizgi hakemleri, ellerinde bulunan 40x40 cm büyüklüğündeki bayrakları kullanarak, bu durumları başhakemin göreceği şekilde bildirir. (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

Challenge Hakemi

Challenge hakemi, gelişmekte olan teknolojiyi kullanarak voleybol maçlarında hakem kaynaklı yanlışları sıfıra indirmeyi amaçlayan bir hakemdir. Çok fazla FIVB maçlarında tablet, elektronik müsabaka cetveli ve telsizler kullanılmaya başlanmıştır. Challenge hakemi, takımların yanlışlarını telsiz aracılığıyla iletişim kurarak ve teknolojinin katkısıyla başhakeme bildirmekle sorumludur. Telsiz ile kurulan görüşmelerde, challenge talebinin amacını

paylaşırken hakemlerden voleybol terimlerine uygun kısa terimler ve cümlelerle iletişim kurmaları beklenir. Örneğin: "top içeride ya da aut", "sporcu fileye değdi", "top antene değdi", "ayak karşı sahaya geçti", "arka oyuncu hatası", "blok var", "orta çizgi ihlali" gibi ifadeler kullanılır. Challenge hakemine aktarılan bilgiler sırasıyla ve düzgün olmalıdır.(TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

Voleybol Hakemlik Seviyeleri

Ülkemizde Voleybol Hakemleri dört farklı seviyeye sahiptir.

Aday Hakem

Aday hakem, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, 19 ile 31 yaşları arasında bulunan, en kötü lise veya eşdeğer okullardan mezun kişilerden oluşur. Bu adaylar, Türkiye Voleybol Federasyonu (TVF) Merkez Hakem ve Gözlemciler Kurulu (MHGK) katkısıyla düzenlenen ve 3 günlük bir program üzerinden totalde 24 saatlik Voleybol Hakemliği Aday Hakem Programını bitirmiş olmalıdır. Kursun bitiminde hazırlanan yazılı sınavdan en kötü 70 ve üzeri alanlar aday hakem olarak kabul edilir. Aday hakemler, en çok 3 yıl içinde koşulları tamamlayarak il hakemliğine yükselirler. Bu süre zarfında şartları yerine getiremeyenlerin hakem adaylığı sonlandırılır. Üç yıllık süre, aday hakem oldukları kendilerine bildirildiği tarihten itibaren süreç başlatılır. İl Hakem ve Gözlemciler Kurulu, bu süre içinde aday hakemleri denetlemek zorundadır (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

İl Hakemleri

İl hakemleri, bulundukları şehirlerde düzenlenen Türkiye Voleybol Federasyonu kulüp müsabakaları veya okul maçları kapsamında düzenlenen okul müsabakalarında hakemlik yapan voleybol hakemleridir. Aday hakemler arasından, okul maçları ve resmi maçlarda en kötü bir kez başhakemlik ve bir kez yardımcı hakemlik yapmış, her maçta hakem gözlemcisinden en az 70 puan almış olan adaylar, İl Hakem ve Gözlemciler Kurulu'nun teklifi ve Merkez

Hakem ve Gözlemciler Kurulu'nun kararıyla il hakemliğine yükseltirler (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

Ulusal Hakem

Ulusal hakemler, Türkiye Voleybol Federasyonu'nun düzenlediği ligler ve yarışmalarda görevlendirilen hakemlerdir. İl Hakem ve Gözlemciler Kurulları genellikle mart aylarında, üç yıl boyunca aktif olarak il hakemliği yapmış, 40 yaşına gelmemiş ve Ulusal Hakemliğe yükselebilecek il hakemleri için Türkiye Voleybol Federasyonu Merkez Hakem ve Gözlemciler Kurulu'na (MHGK) teklifte bulunurlar. MHGK tarafından düzenlenen ulusal hakemliğe terfi mülakatında 70 ve üzeri yazılı düzeyini geçen il hakemleri, ulusal hakem unvanını alırlar. Ayrıca, olağanüstü başarı gösteren il hakemleri, il hakemliği zamanını veya maç sayısı göz önüne alınmaksızın ulusal hakem adayı olarak önerilebilirler (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2020).

Uluslararası Hakem

FIVB, kendi turnuvalarında görevvermek üzere, istenilen düzeyde uluslararası hakemler arasından görevlendirme yapar. Belirlenen hakemler, "FIVB ULUSLARARASI HAKEM" rütbesini alarak 4 yıl boyunca bu görevi sürdürürler. FIVB Uluslararası Hakemlerin arasına giren hakemlerin performansları 4 yıllık zamanları sonunda değerlendirilir ve memnuniyetsizlik durumunda hakemler görevden çıkarılır ve yerlerine başka hakemler atanır (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2020).

Voleybol Hakemleri Klasmanı

Voleybol hakem klasmanları, Türkiye Voleybol Federasyonu Merkez Hakem ve Gözlemciler Kurulu (MHGK) aracılığıyla sezon öncesi düzenlenen "Hakem ve Gözlemci Gelişim-Bilgilendirme Semineri" ile belirlenir. Bu seminerde ünvanların tekrardan belirlenmesi için bir yazılı yapılır. Maçlarda görev alan uluslararası ve ulusal hakemlerin bu sınava katılması mecburidir. Söz konusu sınavın neticesine göre hakemlerin klasmanları, aldıkları notun %70'i, sezon içinde aldıkları gözlemci puan sıralaması %10'u ve MHGK takdir notunun

%20'siyle belirlenen puan üstünlüğüne göre ayrılır. Puan durumuna göre ilk 50 hakem A ünvanına alınır. Bu hakemler ulusal tüm ligler ve yarışmaları yönetebilirler. Puan ortalaması 51 ile 70. sıra arasındaki 20 hakem AB Ünvanı almaya hak kazanır. AB hakemleri, A ünvanına sahip hakemler gibi ulusal tüm ligler ve yarışmalara atanabilirler. Puan ortalaması 71 ile 220. sıra arasındaki 150 hakem ise B ünvanı alınır. B ünvan hakemleri, Efeler, Sultanlar Ligi ve 1. Lig Final müsabakları hariç lig ve yarışmalarda görev yapabilirler. Sınav neticesinde 50 puan ve üstü alan 221 ve sonrasında sıralanan diğer hakemler ise C klasmanlarına ayrılır. Ancak, sınav sonucunda 50 puanın altında kalan hakemler ve gözlemciler, MHGK'nın beğeni değerlendirmesi yapılmaksızın klasman dışı kalır. Ünvan dışı kalan hakemler, Federasyon maçlarında görev alınmayacak olup, o sezon için kendi şehirlerinde müsabakalara çıkabilirler (Sarıdere, 2018).

Voleybol Hakemliğinde Özgüven

Oyuncuların hakemden beklediği pek çok nitelik bulunmaktadır. Bu nitelikler arasında yetkililik, güvenilirlik ve saygınlık öne çıkmaktadır. Bir hakemden, fiziksel, zihinsel ve kendine güven açısından "bilir" şekilde durması gerekir. Özgüvene sahip olan hakemler, beklenmedik çeşitli baskılara resmi kuralların içinde uygun bir şekilde tepki vererek oyunun düzenini sağlarlar. Dolayısıyla, maçın düzgün bir şekilde oynanması büyük ölçüde hakemlerin etkin yönetimine bağlıdır. Oyuncular, voleybolun temelde onlar için olduğuna ve hakemlerin sporculara karşı saygılı, hoşgörülü ve nazik bir şekilde davranması gerektiğine inanır. Özgüveni olan hakemler, seviye ve deneyimlerini göstererek sahadaki oyuncuların haklarına sahip çıkarda ve saygı gösterirler. Voleybol hakemlerinin özgüvenini artıracak önemli faktörler arasında kural düzeyi, müsabaka deneyimi ve fiziksel/zihinsel maça hazırlık gelir. Özgüveni yüksek olan hakemler, oyun kurallarına hakimdir ve doğru kararlar alırlar. Kendine güvenen bir hakem, tutarlı bir kural yönetimi sağlayarak takımların güvenliğini kazanır ve baskı altında daha az etkilenir (Simmons 2011).

Voleybol Hakemliğinde Karar Verme

Karar verme, yaşamın her alanında olduğu gibi spor dünyasında da kritik bir rol oynar. Spor yöneticilerinin oyuncu transferinden, teknik direktörlerin sahaya süreceği kadroları oluşturmalarına kadar birçok süreç, doğru kararlar almayı gerektirir. Aynı şekilde, sporcular da sahada pas verecekleri takım arkadaşını seçerken anlık olarak karar verirler. Tüm bu süreçler, derin bir düşünme ve analiz aşamasından geçer. Örneğin, bir oyun kurucu pas vereceği kişiyi seçerken sahadaki durumu değerlendirir, bilgileri analiz eder ve alternatifler arasından en uygun olanı tercih eder (Lehrer, 2009). Sporun içindeki en hızlı ve kesin karar alma mekanizmalarından biri ise hakemlerdir. Hakemler, sahadaki durumu saniyeler içinde değerlendirip, olayları kurallar çerçevesinde analiz ederek nihai kararlarını verirler. Bu kararlar genellikle geri döndürülemez olduğundan, hakemler "sporun yargıçıları" olarak nitelendirilebilir (Atakan, 2017).

Hakemler, verdikleri kararlarla maçın sonucunu doğrudan etkileyebilirler. Bu nedenle, oyunun kurallarına ve bu kurallar arasındaki ilişkilere derin bir hakimiyet gereklidir. Hakem, kuralları ne kadar iyi bilir ve bağlantıları doğru bir şekilde kavarsa, o kadar doğru kararlar alır. Voleybol hakemliği, pek çok farklı faktörü içinde barındıran bir süreçtir. Bununla birlikte, hakemlerin başarılı kararlar alabilmesi için en önemli becerileri arasında dikkatli olma, hızlı ve etkili motivasyon sağlama ve anlık karar verme yetisi yer alır (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları, 2020). Maçın kritik anlarında hakemler, doğru karar verebilmek için hazır olmalı, bilgiyi doğru bir şekilde süzerek istenilen eylemi gerçekleştirmek için gereken yetenek ve motivasyonu sağlamalıdır. Hakemlerin kararlarının doğruluğu, oyuncuların yeteneklerini geliştirmesi ve oyunun kalitesinin artmasına doğrudan katkı sağlar (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları, 2020). Hakemler, zaman zaman izleyiciler, oyuncular ve antrenörler tarafından baskı altına alınmaya çalışılır. Şiddet içeren olaylara yönelik televizyon yorumları, köşe yazıları ve çeşitli demeçler, hakemler üzerinde ek bir baskı yaratabilir. Etkili karar verebilmek için öncelikle spor dalına özgü kuralları ve yönetmelikleri tam anlamıyla kavramak gereklidir. Kural bilgisi, hakemlerin oyunu doğru bir şekilde yönetmelerine yardımcı olur. Deneyimle pekiştirilen bu

bilgi, hakemlerin daha güvenilir kararlar almalarını sağlar. Kuralları sürekli olarak öğrenen ve bu bilgiyi tecrübeleriyle bütünleştiren hakemler, zamanla daha donanımlı ve yetkin hale gelirler. Sporcuların teknik becerilerini geliştirmek için sürekli antrenman yapmaları gerektiği gibi, hakemlerin de karar verme becerilerini geliştirmek için düzenli olarak hakemlik pratiği yapmaları şarttır (Weinberg ve Richardson, 2011).

Öz Yeterlilik

Bireylerin kendi yeteneklerine, becerilerine ve kaynaklarına olan inançlarını ifade eder. Bu inançlar, insanların yaşamlarını yönlendirir ve çeşitli alanlarda başarıya ulaşma, zorluklarla başa çıkma ve yaşamda değişiklik yapma yeteneklerini etkiler. Öz yeterlik, bireylerin kendi kendilerine ve çevrelerine yetebilecek kapasiteye ulaşmalarını sağlayan bir güçtür. Bir kişinin öz yeterlik algısı, yaşam tercihlerini, motivasyon düzeyini, karşılaştığı zorluklarla başa çıkma becerisini ve stresle başa çıkma kapasitesini etkiler. Kendine güvenen biri, hedeflerine ulaşmak için daha fazla motive olurken, zorluklarla karşılaştığında daha dirençli olabilir. Ayrıca, öz yeterlik duygusu yüksek olan bireyler, yaşamlarında değişiklik yapma konusunda daha cesur olabilirler ve daha fazla girişimde bulunabilirler. Öz yeterlik, insan davranışını doğrudan etkilerken, motivasyon ve düşünce kalıpları gibi unsurları ise dolaylı olarak etkiler. Bir kişi, kendi yeteneklerine güvendiğinde, daha yüksek bir motivasyonla hareket edebilir ve başarıya ulaşma olasılığı artar. Aksine, düşük öz yeterlik duygusu olan biri, başarısızlık korkusuyla hareket etme eğiliminde olabilir ve bu da motivasyonunu azaltabilir. Sonuç olarak öz yeterlik kavramı, bireylerin kendilerine olan inançlarının hayatlarını nasıl etkilediğini ve başarıya ulaşma süreçlerini nasıl yönlendirdiğini açıklar. Bu nedenle, öz yeterlik duygusunu güçlendirmek, bireylerin daha sağlıklı ve başarılı bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir (Özsarı ve Altın 2021). Öz yeterlik veya kendine yeterlik, bir bireyin belirli bir problemi çözmek veya bir görevi başarıyla tamamlamak için gereken hareketleri planlayıp uygulama yeteneğine olan güvenidir. Bu kavram, bireyin kendi yetenekleri, bilgi ve becerileri hakkındaki değerlendirmesini yansıtır ve belirli bir hedefe ulaşmak için gerekli adımları başarıyla gerçekleştirebileceğine olan inancını ifade eder. Öz yeterlik, bireyin kendisine

güven duyması ve belirli bir görev veya probleme odaklanarak bunu başarma konusunda kendine olan inancını artırmasıyla ilişkilidir. Bu güven duygusu, bireyin motivasyonunu ve çabasını artırırken, aynı zamanda karşılaşılan zorluklarla başa çıkma yeteneğini ve stresle başa çıkma kapasitesini de güçlendirir. Kendine yeterlik, bireyin yeteneklerini ve kaynaklarını etkili bir şekilde kullanma kapasitesini yansıtır. Bu güven duygusu, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme yolunda daha etkili bir şekilde hareket etmesini sağlar ve başarıya ulaşma olasılığını artırır(Kansu ve Sayar 2018).

Sporda Öz Yeterlilik

Spor psikolojisinde son zamanlarda öz yeterlik algısının önemi ve etkisi üzerinde artan bir ilgi bulunmaktadır. Bu konu, bilimsel araştırma yapan kişilerin dikkatini çekmiş ve başka araştırma konularına ilham olmuştur. Öz yeterlik algısı, sporcuların performanslarını etkileyen önemli bir faktördür ve bu nedenle spor psikolojisi alanında giderek daha fazla araştırılmaktadır. Spor ve öz yeterlik arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar henüz sınırlı olmasına rağmen, öz yeterlikle ilişkili diğer kavramlar üzerine yapılan çalışmalar mevcuttur. Özellikle öz güven, sosyal yetkinlik ve benlik saygısı gibi kavramlar, öz yeterlikle yakından ilişkilidir ve spor psikolojisi alanında önemli bir araştırma konusunu oluştururlar. Bu araştırmalar, sporun çevresel unsurlara ve ruhsal basamaklarına ışık tutmaktadır. Öz yeterlik algısının, sporcuların motivasyonlarını artırarak performanslarını olumlu yönde etkilediği ve aynı zamanda stresle başa çıkmalarına yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, sporcuların öz yeterlik algılarını geliştirmeye yönelik yapılan müdahalelerin, performanslarını artırdığı ve sporcularda daha sağlıklı bir psikolojik durum yarattığı belirtilmektedir. spor psikolojisi alanında yapılan araştırmalar, öz yeterlik algısının sporcuların performanslarını etkileyen önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, spor psikolojisi alanında öz yeterlik algısının daha fazla incelenmesi ve anlaşılması, sporcuların daha iyi bir performans sergilemelerine ve daha sağlıklı bir psikolojik duruma sahip olmalarına yardımcı olabilir (Şimşek, 2022). Spor yaparken, bireyler çeşitli zorluklarla karşılaşabilirler; fiziksel yorgunluk, rekabet, performans beklentileri ve hatta sakatlık riskleri gibi. Ancak, yüksek bir öz yeterlik düzeyine sahip olan

bireyler, bu zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkabilirler. Kendilerine güvenen bireyler, zorlu durumlarla karşılaştıklarında pes etmek yerine çözüm yolları ararlar ve hedeflerine ulaşmak için gereken çabayı gösterirler. Öz yeterlik inancı, bireylerin motivasyonunu artırır ve spor aktivitelerine daha istekli bir şekilde katılmalarını sağlar. Aynı zamanda, başarılarına ve gelişimlerine odaklanmalarına yardımcı olur. Bireyler, kendi yeteneklerine ve becerilerine güvendiklerinde, spor aktivitelerini daha keyifli ve tatmin edici bir deneyim olarak yaşarlar. Sonuç olarak, spor yaparken yüksek bir öz yeterlik düzeyine sahip olmak, bireylerin karşılaştıkları zorlukları aşmalarını ve başarıyla performans sergilemelerini sağlar. Bu nedenle, sporcuların öz yeterlik düzeylerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, spor performanslarını artırmak ve daha sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemek isteyen bireyler için önemlidir (Doğru, 2017).

Sporcu Öz Yeterliliği

Yapılan bilimsel çalışmalara göre, sporcuların kendi yeteneklerine yönelik inançları olan sporcu öz yeterlik inancı, spor performanslarını ve psikolojik sağlamlıklarını önemli ölçüde etkilemektedir. Yüksek bir sporcu öz yeterlik umuduna malik olan sporcular, genellikle daha gerçekçi hedefler belirleyebilirler. Ayrıca, başarıya ulaşmak için daha fazla gayret sarf edebilirler, zorluklarla daha etkin bir şekilde başa çıkabilirler ve motivasyonlarını daha iyi koruyabilirler. Bu sporcular, stresle başa çıkmak konusunda daha etkin olabilirler ve yeteneklerini kullanarak yüksek verim göstererek başarıya basit şekilde ulaşabilirler. Diğer taraftan, düşük bir öz yeterlik inancına sahip olan sporcular, yapabilecekleri işlede ve karşılaşılabilecekleri zorluklar durumunda özgüvensiz bir durum sergileyebilirler. Bu sporcular, stres ve depresyon gibi psikolojik sorunlarla daha çabuk başa çıkmakta zorlanabilirler. Ayrıca, başarısızlık deneyimleri, öz yeterlik inancını daha da azaltabilir ve bu da sporcunun diğer branşlarda da başarısız olmalarına sebep olabilir. Düşük öz yeterlik inancı, sporcuların başa çıkma güçlerini azaltabilir ve hatta spordan kopmalarına neden olabilecek davranışlar sergilemelerine yol açabilir. Bu nedenle, sporcuların öz yeterlik inancını geliştirmeye yönelik çabalar, spor performanslarını artırmak ve psikolojik sağlamlıklarını korumak için önemlidir. Sporcuların öz yeterlik düzeylerinin, spor

performansı ve psikolojik sağlamlık üzerindeki önemli etkilerini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, sporcu öz yeterlik inancının geliştirilmesi, sporcuların potansiyellerini tam olarak ortaya çıkarmalarına ve başarıya ulaşmalarına yardımcı olabilir (Şimşek, 2022).

Öz yeterlilik algısı, genellikle üç farklı yönden ele alınır;

Etki büyüklüğü. Bu perspektifte, öz yeterlilik algısı, bir davranışın veya tehdit edici bir durumun zamanla gelişmesi ve bireyin bu süreç içindeki öz yeterlilik düzeyini değişimi olarak görülür. Yani, bireyin karşılaştığı zorlukların veya başarıların boyutu, öz yeterlilik algısını etkileyebilir. Örneğin, bir bireyin karşılaştığı zorluklar arttıkça veya başarısızlıklar yaşadıkça, öz yeterlilik algısı olumsuz yönde etkilenebilir (Acar, 2021).

Öz yeterliliğin gücü. Bu bakış açısında, öz yeterlilik algısının gücü, bireyin içinde bulunduğu koşullardan bağımsız olarak öz yeterlilik algısının ne kadar sağlam olduğunu belirtir. Yani, bireyin kendine dair inancı, dış faktörlerden ziyade içsel bir güç olarak değerlendirilir. Öz yeterliliğin gücü, bireyin kendi yeteneklerine, becerilerine ve başarılarına duyduğu güvenin bir ölçüsüdür (Acar, 2021).

Öz yeterliliğin genellenebilir oluşu. Bu perspektifte, öz yeterlilik algısının davranışsal bağlamda genelleme yapma eğilimi ele alınır. Yani, bir bireyin elde ettiği başarılar veya başarısızlıkların, öz yeterlilik algısını etkileyerek gelecekteki benzer durumlarla başa çıkma yeteneğine olan inancını etkilemesi söz konusudur. Örneğin, bir bireyin bir spor müsabakasında başarılı olması, genel öz yeterlilik algısını artırabilirken, başarısızlık yaşaması ise bu algıyı olumsuz etkileyebilir (Acar, 2021).

Bu üç yönden ele alınan öz yeterlilik algısı, bireyin kendine dair inancını, başarılarını ve başarısızlıklarını değerlendirme şeklini etkiler ve kişinin yaşamındaki çeşitli alanlarda önemli bir rol oynar. Bu nedenle, öz yeterlilik algısının anlaşılması ve güçlendirilmesi, bireylerin yaşamlarında daha sağlıklı ve başarılı olmalarına yardımcı olabilir.

Öz Yeterlilik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Deneyimlerle elde edilen performans başarıları. Başarılı deneyimler, bireyin öz yeterlik algısını artırarak onun azmini, kararlılığını ve performansını olumlu yönde etkiler. Bu deneyimler, bireyin kendi yeteneklerine ve becerilerine olan güvenini pekiştirir ve gelecekteki zorluklarla başa çıkma konusunda onu motive eder. Öte yandan, art arda yaşanan başarısızlık deneyimleri, bireyin öz yeterlik inancını olumsuz yönde etkileyebilir. Başarısızlık deneyimleri, bireyin kendi yeteneklerine olan güvenini sarsabilir ve öz yeterlik algısını zayıflatabilir. Ancak, bu deneyimler aynı zamanda bireyin öz yeterlik algısını güçlendirebilecek bir fırsat da sunar. Çünkü başarısızlık deneyimleri, bireyin kendi sınırlarını tanımasını sağlar ve ona eksikliklerini giderme fırsatı verir. Geçmiş deneyimlerle elde edilen performans başarıları, bireyin öz yeterlik algısını şekillendiren önemli bir faktördür. Başarılı deneyimler öz yeterlik algısını artırırken, başarısızlık deneyimleri ise öz yeterlik inancını sarsabilir veya güçlendirebilir. Bu nedenle, bireylerin yüksek bir öz yeterlik inancı geliştirmesi için, çabalamaları sonucu engelleri aşabilecekleri deneyimlere sahip olmaları önemlidir. Bu deneyimler, bireyin kendine güvenini artırır ve onu başarıya doğru yönlendirir (Çetin, 2019).

Dolaylı Yaşantılar. Bir bireyin çevresindeki diğer kişilerin başarı veya başarısızlık deneyimlerini gözlemleyerek kendi öz yeterlik inancını şekillendirdiği durumları ifade eder. Özellikle, kendine benzeyen diğer modellerin sürekli ve tutarlı bir şekilde başarılı olmalarını görmek, bireyde bir tür öz yeterlik inancı oluşturabilir. Bu durumda, birey, kendisine benzeyen diğer kişilerin uzmanlık ve başarı deneyimlerinden ilham alarak, kendi başarılarına inancını artırabilir. Benzer şekilde, bireylerin çevresindeki modellerin sürekli ve tutarlı bir şekilde çaba göstermelerine rağmen sonunda başarısız olmalarını görmek, bireyin öz yeterlik inancını olumsuz etkileyebilir. Bu durumda, birey, çaba göstermenin veya belirli bir davranışı sergilemenin başarıya ulaşmada yeterli olmadığını düşünebilir ve bu nedenle öz yeterlik inancı düşük düzeyde olabilir. Dolaylı yaşantılar, bireyin çevresindeki modellerin davranışlarını gözlemleyerek kendi öz yeterlik algısını şekillendirebileceğini gösterir. Bu nedenle, bireylerin etraflarında başarılı ve örnek alınacak modeller

bulundurmaları, öz yeterlik inançlarını artırabilirken, başarısızlık yaşayan modellerin varlığı ise öz yeterlik inancını olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durumda, bireylerin kendilerine güvenmelerini sağlayacak ve onları olumlu bir şekilde etkileyecek rol modelleri bulmaları önemlidir (Kaçar, 2017).

Sözel İkna

Geri dönüşler ve onure etme gibi tepkiler, sözel ikna alanında incelenmektedir. Sözel iknanın, kişilerin öz yeterlik seviyesi üstündeki baskısı, ikna çabalarında bulunan bireyin güvenilirliğine ve seviyelerine, ayrıca verilen dönütün geri dönüşü ve özelliklerine bağlıdır. Dönütün, etkinliğin hemen sonraki bildirimi, içeriğinde etkinlik ve bu etkinlik gerçekleştiren kişinin özellikleri hakkında geri bildirimlerin yer alması, ayrıca bu bilgilerin genellemeden uzak olması, dönüşün etkililiğini artırır. Etkili bir dönüşümün, özgül olması, duruma göre çeşitlilik göstermesi ve öğrenci performansına odaklanması önemlidir. Eğer amaç, öğrencinin öğrenmesi ve öz-yeterliğini artırmak ise, gerinin mutlaka doğru, yetişkin ve öğrencilere yönelik öneriler içermesi gerektiği şekilde savunulmaktadır. Ayrıca, gelişmelerin gösterdiği ki, dönüşlerde hem çaba hem de beceriye vurgu yapmanın, istenen etkiyi oluşturma açısından daha faydalı olduğu tespit edilmiştir. Bu şekilde, öğrencilere yapılan dönütlerin öğrenme motivasyonlarını artırması ve öz-yeterlik algılarını güçlendirmesi daha olasıdır (Sakız, 2013).

Psikolojik Durum

Bireyin stres veya endişe seviyesi, öz-yeterlik inancını önemli ölçüde etkileyebilir. Ruhsal olarak rahat olan bir kişinin, bir durumu başarıyla tamamlama konusundaki öz-yeterlik inancı da yüksek olacaktır. Genel olarak, pozitif ruh hali öz-yeterlik algısını güçlendirirken, umutsuzluk gibi negatif duyguların ise kişinin öz güvenini olumsuz etkilediği sonucuna varılmaktadır. Bireyler bir eylemi gerçekleştirirken yetenekleri konusunda negatif düşüncelere ve endişelere sahipse, bu tepkiler öz-yeterlik algılarında düşüşe ve sonucun bireyin korktuğu şekilde ortaya çıkmasına neden olabilir. Öz-yeterlik algısı, sonuç beklentisi ve yeterlilik beklentisi olarak iki şekilde ele alınabilir. Sonuç beklentisi, yapılan eylemlerin belirli sonuçlar ortaya çıkarmasına dayanırken,

yeterlilik beklentisi ise bir sonuca ulaşmak için uygun olan davranışı başarıyla yapabileceğine olan inancı ifade eder. Öz-yeterlik inancı ve sonuç beklentileri her zaman benzerlik göstermeyebilir. Bireylerin öz-yeterlik seviyesi yüksek olabilir ancak sonuç beklentileri düşük olabilir veya tam tersi durumlar da yaşanabilir. Davranışları etkileyen birçok faktör bulunmaktadır, bunlar arasında bilgi, beceri, sağlık algısı ve sosyal teşvik gibi unsurlar yer alır. Ancak, bu faktörler arasında en önemli kavramlardan biri öz-yeterliktir. Öz-yeterlik, bireyin uygun olan davranışları tamamlama algısını güçlendirir ve bu sayede istenilen sonuçlara ulaşılmasını sağlar (Bostan, 2020).

Öz yeterliliğiniz yüksek olduğunda, birçok olumlu etki doğurabilir. Dahada zirve hedefler belirlenir ve bunları gerçekleştirirken daha ilişkili olur. Yüksek öz yeterlik inancı, bireyin kendisine daha büyük meydan okumalar atması ve daha zorlu hedefler koymasıyla ilişkilidir. Bu hedeflere ulaşmak için daha fazla çaba sarf edilir ve hedeflere ulaşma konusunda daha kararlı bir tutum sergilenir. Kompleks karar verme durumlarında daha özgüvenli ve odak noktasında olur. Yüksek öz yeterlik inancı, bireyin karmaşık ve zorlu kararlar karşısında daha fazla özgüvenle hareket etmesini sağlar. Böyle durumlarda, birey daha etkili bir şekilde problem çözme becerilerini kullanabilir ve daha odaklanmış bir yaklaşım sergileyebilir. Davranışlar için yapıcı, yol göstericiler sağlanır. Yüksek öz yeterlik inancı, bireyin kendi davranışlarını daha etkili bir şekilde yönlendirmesini sağlar. Bu durumda, birey daha yapıcı geri bildirimler alır ve başarıya giden yolda rehberlik eden destekleyici kişilerle etkileşimde bulunur. Daha fazla denenir ve ısrarcı olunur. Yüksek öz yeterlik inancı, bireyin başarısızlık korkusunu azaltır ve yeni şeyler denemeye daha istekli olmasını sağlar. Böylece, birey daha fazla risk alır, deneme yanılma yoluyla öğrenir ve başarıya ulaşmak için daha ısrarcı olur. Gelecek için daha artı bir görüş seviyesine hakim olur. Yüksek öz yeterlik inancı, bireyin geleceğe daha umutlu ve olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmasını sağlar. Bu durumda, birey kendine olan güveniyle gelecekteki zorlukları daha kolay aşabileceğine inanır ve daha iyimser bir tutum sergiler (Kesgin, 2006).

Öz Yeterliliği Düşük Olan Bireyler

Olaylar ve problemler karşısında baş edememe eğilimi gösterirler. Kendi yeteneklerine ve kaynaklarına güvenmekte zorlanır ve sorunlarla karşılaştıklarında çözüm bulmak konusunda kendilerini yetersiz hissederler. Mutsuzluk ve umutsuzluğa kapılmaya daha yatkındırlar. Başarısızlık veya zorluklarla karşılaştıklarında kolayca moral bozabilirler ve gelecek hakkında olumsuz düşüncelere sahip olabilirler. Problem ve olaylar karşısında yetersiz olduğunu düşünme eğilimindedirler. Kendi yeteneklerine olan güvenleri düşük olduğu için, karşılaştıkları zorlukları aşma konusunda kendilerini yetersiz hissederler. İlk denemeleri başarısızlıkla sonuçlanırsa tekrar denemekten kaçınırlar. Başarısızlıkla karşılaştıklarında kolayca pes edebilirler ve tekrar denemekte tereddüt edebilirler. Kendi gayretlerinin sonucu değiştiremeyeceğine inanırlar. Başarıya ulaşmak için gerekli olan çabalarının etkisiz olduğunu düşünebilirler ve bu nedenle motivasyonlarını kaybedebilirler. Özetlemek gerekirse, öz-yeterliliği düşük olan bireyler, sorunlarla başa çıkmakta zorlanır, kolayca umutsuzluğa kapılır, kendilerini yetersiz hisseder, pes etmeye meyillidir ve kendi çabalarının sonucu değiştiremeyeceğine inanırlar. Bu özellikler, genellikle düşük öz-yeterlik algısına sahip bireylerde gözlemlenen yaygın davranış kalıplarıdır (Çetin, 2019).

Öz Yeterlilik Süreçleri

Bilişsel Süreç

Bireyin öz yeterlik algısı, zihinsel düzeyde düşünerek kendi yetkinliklerini ve bunların niteliğini belirleyerek şekillenmesini etkileyen bir kavramdır. Bu kavramın oluşumunda, bilişsel süreçlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Birey, davranışlarını zihinsel süzgeçten geçirerek, bu davranışların sonuçlarını tahmin etmekte ve bu tahminlere dayanarak hareket etme veya vazgeçme kararı almaktadır. Bu kararlar, bireyin yaşam görüşünü doğrudan etkilemektedir. Dahası, davranışları gerçekleştirmeden evvel, bilişsel taramadan geçirme süreci, öz yeterlik inancını pozitif düzeyde geliştirmektedir. Bu süreç, bireylerin hayatlarında çözüm alırken kontrol duygularını arttırmaktadır. Birçok eylem, gerçekleştirilmeden önce düşünce aşamasında değerlendirilir ve planlanır.

İnsanlar, kendi yetkinliklerine ve öz yeterlik durumlarına göre hareket ederek yaşamlarını şekillendirirler. Öz yeterlik duygusu yüksek olan kişiler, düşüncelerini pozitif bir şekilde tasarlayarak eyleme geçme olasılıklarını arttırmaktadırlar. Bu şekilde, bilişsel süreçlerin öz yeterlik algısı üzerindeki etkisi, bireyin davranışlarını şekillendirme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. (Aykaç, 2007).

Motivasyonel Süreç

Bireylerdeki yüksek öz yeterlik inancının temel unsurlarından biri motivasyondur. Motivasyon, bireyler tarafından bilişsel olarak üretilir ve düşüncelerin ürünüdür. Bireyler, kendi düşüncelerine inanarak motive olurlar ve bu motivasyonla hareket ederler. Bu süreçte, bireyler kendilerine hedefler belirler ve bu hedeflere ulaşmak için planlar yaparlar. Kendini yüksek düzeyde motive eden bireylerin öz yeterlik seviyesi genellikle yüksektir. Yüksek motivasyona sahip bireyler, kendi hedeflerine meydan okur ve bu hedeflere ulaşmak için çaba gösterirler. Araştırmalar, net ve zorlu hedeflerin motivasyonu artırdığını göstermektedir. Kendini motive eden bireyler aynı zamanda hedeflerine karşı kararlı ve istikrarlı bir tutum sergilerler ve davranışlarını bu hedeflere yönlendirirler. Öz yeterlik algısının motivasyon üzerindeki etkisi önemlidir. Kendi yeteneklerine inanan bireyler, karşılaştıkları engeller karşısında pes etmezler. Bunun yerine, yeteneklerine olan inançlarıyla azim gösterirler ve hedeflerine ulaşmak için performans sergilerler. Ancak, yeteneklerine olan inancı zayıf olan bireyler, karşılaştıkları zorluklar ve başarısızlıklar karşısında kolayca pes edebilirler (Şimşek, 2022).

Duygusal Süreç

Bireylerin öz yeterlik inançları, çeşitli zorluklarla karşılaştıklarında stres ve motivasyon düzeylerini belirlemede önemli bir role sahiptir. Öz yeterlik inancı, kaygı seviyelerini etkileyerek merkezi bir rol oynar. Kendi yeteneklerine güvenen bireyler, olaylar karşısında kendilerini kontrol edebilme yeteneğine sahiptirler ve bu nedenle rahatsız edici düşüncelere kapılmazlar. Ancak duygusal durumlarını kontrol edemeyen bireyler, rahatsız edici hayallere kapılıp yüksek kaygı düzeyine girebilirler. Öz yeterlik duygusu güçlü olan kişiler,

kendilerini zorlayacak aktivitelerden kaçınmazlar ve cesurca hareket ederler. Stres ve depresyonu yönetmede, öz yeterlik inancı kritik bir faktördür. Stresin kaynağı, sıklığı değil, kontrol edilememesiyle ilgilidir. Olaylar karşısında kaygı ve kaçınma davranışını kontrol eden bireylerde, başa çıkma öz yeterliliği ve düşünce kontrol yeteneği birlikte etkili olur (Şimşek, 2022). Yüksek öz yeterlik düzeyine sahip bireyler, karşılaştıkları zorluklarla daha etkin bir şekilde başa çıkma eğilimindedirler. Bu bireyler, kendilerine güven duydukları için zorlu durumları daha iyi yönetme kapasitesine sahiptirler. Ancak öz yeterlik potansiyeli düşük olan bireylerde, karşılaştıkları zorluklar genellikle olumsuz duyguların artmasına yol açar. Bu bireyler, bilişsel depresyon ve stres durumlarıyla baş etmede zorlanabilirler ve genellikle yüksek kaygı düzeyine sahip olma eğilimindedirler. Bu durumda, olumlu duygular yerine negatif duygular baskın hale gelir ve bu da genel psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkileyebilir (Aykaç, 2007).

Seçim Süreci

İnsanların yaşamları, büyüdüleri çevrenin etkisiyle şekillenir. Çevresel koşulların etkisi altında, bireyler kendi yaşamlarını belirlemek için çeşitli seçimler yaparlar. Bu seçimler, genellikle bireylerin öz yeterlik inançlarıyla ilişkilidir. Bireyler, kendilerine olan güvenleri doğrultusunda seçimler yaparlar ve bu seçimler yaşamlarını şekillendirir. Kendi yeteneklerinin ötesindeki durumlardan kaçınma eğilimindedirler, ancak kolaylıkla üstesinden gelebilecekleri durumları tercih ederler. Bireyin hayatındaki her seçim, gelecekteki yaşamını etkileyebilir, bu nedenle seçim yaparken birbirini destekleyen kararlar almak önemlidir. Öz yeterlik inancının en belirgin etkisinin görüldüğü bir seçim türü de gelecek tercihidir. Kişinin öz yeterlik düzeyi ne kadar fazlaysa, kariyer seçenekleri o düzeyde kapsamlı olabilir. Kişinin, tercih ettiği meslek yönünde yaşamının geri kalanını şekillendirir. Çocukluktan itibaren gelişen öz yeterlik algısı olan bir birey, hayatının önemli dönemlerinde düzeyli tercihler yaparak geleceğini öncelikli tutar ve belirlediği hedeflere ulaşmak için daha fazla çaba sarf eder. Bu bağlamda, Bandura tarafından da vurgulandığı gibi, öz yeterlik inancı, bireyin kariyer seçiminde belirleyici bir faktördür (Şimşek, 2022).

Antrenör Öz Yeterliliği

Antrenörün sporcu veya sporcularının öğrenme ve performans kapasitelerini etkileyebileceğine ilişkin mesleki yetenek ve kapasitesine olan inancını ifade eder. Bu kavram, antrenörlerin kendilerine olan inançlarını ve yetkinliklerini değerlendirirken önemli bir rol oynamaktadır. Antrenör öz yeterliğinin performansı etkileyen beş temel faktörden oluştuğu belirtilmiştir: performans yeterliği, psikolojik yeterlik, öğretim yeterliği, kişilik edindirme yeterliği ve yönetim yeterliği. Spor ortamında yer alan antrenörler, sporcuların yanı sıra yöneticiler, hakemler ve diğer paydaşlarla etkileşimde bulunurlar ve farklı roller ve sorumluluklar üstlenirler. Bu nedenle, her bir paydaşın sahip olması gereken özellikler de farklılık gösterir. Örneğin, bir antrenörün öğretim yeterliği, sporculara teknik ve taktik bilgileri etkili bir şekilde aktarabilme yeteneğiyle ilgili olabilirken, yönetim yeterliği, takım organizasyonu ve iletişim becerilerini içerebilir. Bu farklı yeterlilikler, her bir paydaşın görev ve sorumluluklarına uygun olarak belirlenir ve değerlendirilir. Bu nedenle, antrenör öz yeterliği kavramı, spor ortamında başarılı performansı teşvik etmek ve geliştirmek için önemli bir araç olarak kabul edilir (Vurgun ve ark., 2023).

Voleybol Hakemliğinde Öz Yeterlilik

Voleybol hakemliğinde öz-yeterlik, hakemlerin mesleklerini daha güzel bir şekilde yerine getirebileceklerine dair inanç düzeyini ifade etmektedir (Karaçam ve Pulur,2017). Spor psikolojisindeki çalışmalar genellikle antrenörler ve sporcular üzerine odaklanmış olsa da, hakemlerin önemli rolleri olduğu halde literatürde genellikle göz ardı edilen bir parametre olduğu gözlemlenmektedir. Hakemlerin verdiği kararlar, müsabakaların seyrinde önemli değişikliklere neden olabilmektedir. Hakemlerin kendilerini yetiştirmesi, deneyim kazanmaları, kuralları ve insan yönetimini anlamaları, müsabakaları büyük ölçüde etkilemektedir. Hakemlerin özgüven duyması ve kendilerini yeterli hissetmeleri son derece önemlidir. Bu özgüven, hakemin tutumlarını, iyi hallerini, stresini, başarı düzeylerini, kuralların ihlalini ve antrenör tutumlarını etkileyebilir (Sarıdere, 2018). Araştırmacılar, hakemlerin mesleklerini icra ederken başarılı bir gayret gösterebilecek kapasiteye sahip olduklarını düşündükleri bir terimsel

etkinlik modeli önermişlerdir. Öz-yeterlik kavramının altı boyutu şu şekilde sıralanmıştır: Oyun seviyesi, karar verme becerileri, psikolojik beceriler, stratejik beceriler, oyunun kontrolü ve bedensel uygunluk (Guillen ve Feltz 2011).

Bölüm 3

Yöntem

Bu araştırma Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde aktif olarak maçlarda görev yapan kadın ve erkek bireylerden oluşan toplam 332 kişi olarak sınırlandırılmıştır.

Araştırma Grubu

Tablo 1

Tanımlayıcı Özellikler

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	179	53.9
Erkek	153	46.1
Yaş		
16-24 yaş	75	22.5
25-35 yaş	212	63.5
36-45 yaş	36	11.0
45+ yaş	9	2.7
Medeni Hal		
Evli	235	70.8
Bekar	97	29.2
Eğitim Durumu		
Lise	45	13.6
Önlisans	58	17.5
Lisans	193	58.1
Yüksek lisans	33	9.9
Doktora	3	0.9
Şehirlere Göre Dağılım		
Ağrı	3	0.9
Batman	33	9.9

Bingöl	3	0.9
Bitlis	7	2.1
Diyarbakır	27	8.1
Diyarbakır	9	2.7
Erzurum	69	20.8
Hakkari	9	2.7
Iğdır	3	0.9
Mardin	42	12.7
Muş	12	3.6
Şanlıurfa	3	0.9
Şırnak	10	3.0
Van	72	23.9
Adaylık Seviyeniz		
Aday	68	20.5
İl	202	60.8
Ulusal	62	18.7
Hakemlik Klasmanınız		
A	44	13.3
B	68	20.5
C	34	10.2
Hiçbiri	3	0.9
Hakem olduğunuz spor dalında daha önce spor yaptınız mı?		
Evet	281	84.6
Hayır	51	15.4
Başka branşlarda hakemlik yapıyor musunuz?		
Evet	51	15.4
Hayır	281	84.6

Kadın hakemler, örneklemin %53.9'unu (n = 179) oluştururken, erkek hakemler %46.1'ini (n = 153) oluşturmuştur. Bu sonuç, kadın hakemlerin

erkeklerden daha fazla olduğunu göstermektedir. 17-24 yaş aralığında olan hakemler %22.5 (n = 75), 25-35 yaş aralığında olanlar %63.5 (n = 212), 36-45 yaş aralığında olanlar %11 (n = 36), 45 yaş ve üzerinde olanlar ise %2.7 (n = 9) oranındadır. Bu veriler, hakemlerin çoğunluğunun 25-35 yaş aralığında olduğunu göstermektedir.

Evli hakemler %70.8 (n = 235), Bekar hakemler %29.2 (n = 97) oranındadır. Verilere göre, hakemlerin büyük bir kısmı evlidir. Lise mezunu hakemler %13.6 (n = 45), Önlisans mezunu hakemler %17.5 (n = 58), Lisans mezunu hakemler %58.1 (n = 193), Yüksek lisans mezunu hakemler %9.9 (n = 33), Doktora mezunu hakemler ise %0.9 (n = 3) oranındadır. Bu sonuçlar, hakemlerin çoğunluğunun lisans mezunu olduğunu göstermektedir. Hakemlerin en yoğun olduğu şehirler: Van: %23.97 (n = 72), Erzurum: %20.8 (n = 69), Mardin:

%12.7 (n = 42). Diğer şehirlerdeki dağılım nispeten düşüktür. İl adaylık seviyesindeki hakemler %60.8 (n = 202), Aday seviyesindeki hakemler %20.5 (n = 68), Ulusal seviyedeki hakemler %18.7 (n = 62) Çoğunluk il seviyesindedir. İl klasmanındaki hakemler %48.8 (n = 162), B klasmanındaki hakemler %20.5 (n = 68), A klasmanındaki hakemler %13.3 (n = 44), C klasmanındaki hakemler %10.2 (n = 34), Hiçbir klasmanda olmayan hakemler %0.9 (n = 3). Bu veriler, hakemlerin çoğunluğunun il klasmanında olduğunu göstermektedir. Hakemlerin %84.6'sı (n = 281) hakem oldukları spor dalında daha önce spor yapmış, %15.4'ü (n = 51) ise yapmamıştır. Başka branşlarda hakemlik yapanlar %15.4 (n = 51), Yapmayanlar %84.6 (n = 281) oranındadır.

Veri Toplama Araçları

Voleybol hakemlerinin demografik bilgilerini incelemek için "Kişisel Bilgi Formu" ve hakemlerin öz yeterlilik düzeylerini değerlendirmek için "Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği", "Genel Öz Yeterlilik Ölçeği" ve "Melbourne Karar Verme Ölçeği" kullanıldı. Bu araştırmada kullanılan ölçme araçlarının geçerlilik ve güvenilirliği için çalışmalar yapıldı. Ölçeklerin geçerliliklerini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi uygulandı ve güvenilirlik seviyelerini belirlemek için ise Cronbach alfa güvenilirlik analizi gerçekleştirildi.

Kişisel Bilgi Formu

Çalışmaya katılan voleybol hakemlerinin demografik bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan 12 soruluk anket olan "Kişisel Bilgi Formu" kullanıldı. Bu formda katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni hal, eğitim durumu, hakemlik yaptığı şehir, hakemlik seviyesi ve klasmanı, hakemlik tecrübesi, hakemlik görev sayısı, hakem olduğu spor branşında daha önce spor yapma durumu ve başka branşlarda hakemlik yapma durumu gibi bilgiler yer aldı (Ek-1). Çalışma grubuna, araştırma ile ilgili detaylı bilgi verilerek "gönüllü olma formu" okutuldu ve katılımcılardan onay alınarak imzalatıldı (Ek-5).

Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği (HÖYÖ)

Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği (HÖYÖ), ilk olarak 2012 yılında Myers ve ekibi tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması için Karaçam ve Pulur (2017) tarafından fiziksel yeterlik faktörü de dahil edilerek geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın izni alınarak kullanılan ölçeğin beşli Likert tipi derecelendirme biçiminde 18 maddesi bulunmaktadır. Ölçekte, fiziksel yeterlik, oyun bilgisi, karar verme, baskı ve iletişim olmak üzere beş alt faktör bulunmaktadır. Derecelendirme seçenekleri "1-2 Düşük, 3 Orta ve 4-5 Yüksek" şeklinde ifade edilmiştir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamakta olup, her bir faktörden alınan yüksek puanlar, ilgili faktördeki öz yeterliğin yüksek olduğunu göstermektedir (Karaçam ve Pulur, 2017).

Çalışmada, hakem öz yeterlilik ölçeği araştırmacılar tarafından hakemlere uygulanmış ve bu veriler üzerinden geçerlik ve güvenirlik hesaplamaları yapılarak ölçeğin geçerlik ve güvenirliği kontrol edilmiştir. Ölçeğin veri ile uyumunu denetlemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi için model uyum indeksleri tabloda sunulmuştur.

***Kabul edilebilir derecede uyumu işaret eder.**

Tabloda görüldüğü üzere ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi model uyum indekslerinin tamamı kabul edilebilir seviyededir. Ölçek maddelerinin faktör katkılarını gösteren madde yol katsayıları tahmin istatistikleri ise tablo verilmiştir.

Tablo 2

HÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri

Madde	Faktör	Standartize β	S.H	K.D	p
HÖYÖ5		0.965	0.054	15.502	0.000*
HÖYÖ4		0.852	0.055	16.604	0.000*
HÖYÖ3	Fiziksel Yeterlilik	0.789	0.073	12.245	0.000*
HÖYÖ2		0.856	0.060	14.008	0.000*
HÖYÖ1		0.610	0.068	9.922	0.000*
HÖYÖ14		0.866	0.064	15.602	0.000*
HÖYÖ13	Baskı	0.847	0.061	15.618	0.000*
HÖYÖ12		0.908	0.055	17.474	0.000*
HÖYÖ11		0.723	0.122	16.547	0.000*
HÖYÖ10	Karar Verme	0.624	0.118	9.237	0.000*
HÖYÖ9		0.699	0.120	10.390	0.000*
HÖYÖ8		0.743	0.099	9.555	0.000*
HÖYÖ7	Oyun Bilgisi	0.736	0.088	9.515	0.000*
HÖYÖ6		0.760	0.100	9.771	0.000*
HÖYÖ18		0.922	0.110	10.774	0.000*
HÖYÖ17		0.808	0.059	14.717	0.000*
HÖYÖ16	İletişim	0.817	0.050	15.145	0.000*
HÖYÖ15		0.759	0.072	13.193	0.000*

Tabloda görüldüğü üzere tüm ölçek maddelerinin ölçek katkısı yüzde 99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve 0.610 ile 0.965 arasında değişmektedir ($p < 0.01$). Ölçek maddelerinin ölçek katkısının 0.4'ün üzerinde olması ve 1'in altında olması ölçeğin ölçme gücü bakımından olumlu bir bulgudur. Ölçeğin ve alt boyutların cronbach's alpha güvenirlik katsayıları tabloda verilmiştir.

Tablo 3

HÖYÖ Güvenirlilik İstatistikleri

Alt boyut / Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach'Alpha Güvenirlilik Katsayısı
Fiziksel Yeterlilik	5	0.900
Baskı	3	0.906
Karar Verme	3	0.810
İletişim	4	0.900
Oyun Bilgisi	3	0.787
Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği	18	0.918

Tabloda görüldüğü üzere oyun bilgisi boyutu ve karar verme boyutu çok iyi derecede güvenilir iken diğer boyutlar ve ölçek mükemmel derecede güvenilir ölçme araçlarıdır.

Ölçek doğrulayıcı faktör analizi ve güvenirlilik istatistikleri birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal olarak geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bilimsel amaçlı ölçümler için yüksek derecede güvenirlilik ile kullanılabileceği söylenebilir.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorum

Tablo 4

Hakemlik klasmanı ile hakem öz yeterlik dağılımlarının karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Klasmanı	n	Ortalama Sıra	Ortalama	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması
Hakem Öz Yeterlilik	1. A	44	104.63	4.62			
	2. B	68	102.20	4.56	5.17	0.101	-
	3. C	34	102.70	4.67			
	4. Diğer	165	88.90	4.56			
Fiziksel Yeterlilik Faktörü	1. A	44	90.45	4.61			
	2. B	68	91.20	4.44	0.347	0.037*	4>1, p<0.05*
	3. C	34	96.54	4.56			3>2, p<0.05*
	4. Diğer	165	93.52	4.73			
Baskı Faktörü	1. A	44	95.38	4.68			
	2. B	68	104.32	4.65	2.33	0.503	-
	3. C	34	91.45	4.63			
	4. Diğer	165	93.84	4.51			
Karar Verme Faktörü	1. A	44	112.38				
	2. B	68	114.58	4.270	13.159	0.009*	1>2, p<0.05*
	3. C	34	109.89	4.4837			4>2, p<0.05*
	4. Diğer	165	82.10	4.540			
İletişim Faktörü	1. A	44	86.46	4.71	0.816	0.873	-
	2. B	68	93.33	4.74			
	3. C	34	94.23	4.71			
	4. Diğer	165	97.14	4.76			
Oyun Bilgisi	1. A	44	112.23	4.84			

Faktörü	2. B	68	102.11	4.83	10.251	0.019*	1>4, p<0.05*, 3>4, p<0.05*
	3. C	34	107.11	4.82			
	4. Diğer	165	85.62	4.61			

Hakemlik klasmanlarına göre hakem öz yeterlilik ortalama puanları A, B, C ve Diğer kategorilerinde sırasıyla 4.62, 4.56, 4.67 ve 4.56'dır. Ki-kare testi sonucuna göre hakem öz yeterlilik ortalama puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($\chi^2(3) = 5.17$, $p = .101$). Fiziksel yeterlilik faktöründe, A, B, C ve Diğer kategorilerinin ortalama puanları sırasıyla 4.61, 4.44, 4.56 ve 4.73'tür. Ki-kare testi sonucunda fiziksel yeterlilik faktörü ortalama puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2(3) = 0.347$, $p = .037$). Baskı faktöründe A, B, C ve Diğer kategorilerinin ortalama puanları sırasıyla 4.61, 4.65, 4.63 ve 4.51'dir. Ki-kare testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2(3) = 2.33$, $p = .503$). Karar verme faktöründe A, B, C ve Diğer kategorilerinin ortalama puanları sırasıyla 4.8400, 4.270, 4.4837 ve 4.540'tır. Ki-kare testi sonucunda karar verme faktörü ortalama puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2(3) = 13.159$, $p = .009$). Detaylı karşılaştırmalara göre: A kategorisi (1) B kategorisinden (2) anlamlı derecede yüksektir ($p < .05$). Diğer kategorisi (4) B kategorisinden (2) anlamlı derecede yüksektir ($p < .05$). İletişim faktöründe A, B, C ve Diğer kategorilerinin ortalama puanları sırasıyla 4.71, 4.74, 4.71 ve 4.76'dır. Ki-kare testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2(3) = 0.816$, $p = .873$). Oyun bilgisi faktöründe A, B, C ve Diğer kategorilerinin ortalama puanları sırasıyla 4.84, 4.83, 4.82 ve 4.61'dir.

Tablo 5

Hakemlik Seviyesi ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Seviye	n	Ortalama Sıra	Ortalama	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması
Hakem Öz Yeterlilik	Aday	68	74.415	4.56	11.154	0.05	2>1, p<0.05*
Hakem Öz Yeterlilik	İl	202	99.137	4.712	11.154	0.05	3>1, p<0.05*

Değişken	Seviye	n	Ortalama Sıra	Ortalama	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması
Hakem Öz Yeterlilik	Ulusal	62	103.18	5.00	11.154	0.05	3>1, p<0.05*
Fiziksel Yeterlilik Faktörü	Aday	68	87.554	4.64	2.572	0.461	-
Fiziksel Yeterlilik Faktörü	İl	202	102.289	4.70	2.572	0.461	-
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	İl	202	94.424	4.61	2.401	0.491	-
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Ulusal	61	97.638	4.65	2.401	0.491	-
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Aday	68	70.851	4.42	19.210	0.000	2>1, p<0.05*
İletişim Faktörü	Aday	68	88.675	4.72	19.210	0.000	3>1, p<0.05*
Oyun Bilgisi Faktörü	İl	202	104.214	4.86	17.838	0.000	2>1, p<0.05*

Hakemlik seviyesi arttıkça, hakemlerin öz yeterliliklerinde artış gözlemlenmektedir. Örneğin, ulusal seviyedeki hakemlerin ortalama öz yeterlilik puanı aday ve il seviyesindekilere kıyasla daha yüksektir (Ki-Kare = 11.154, $p < 0.05$). Hakemlik seviyesi arttıkça, fiziksel yeterlilik puanlarında da artış olduğu gözlemlenmektedir. Ancak, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir (Ki-Kare = 2.572, $p = 0.461$). Hakemlik seviyesinin artmasıyla birlikte, baskı ve karar verme alt boyutlarında önemli bir farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, ulusal seviyedeki hakemlerin baskı alt boyutu puanları aday ve il seviyesindekilere kıyasla anlamlı şekilde daha yüksektir (Ki-Kare = 19.210, $p < 0.05$). Hakemlik seviyesi yükseldikçe, iletişim faktöründe de artış olduğu görülmektedir. Ancak, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir (Ki-Kare = 3.401, $p = 0.332$). Hakemlik seviyesinin yükselmesiyle, oyun bilgisi faktörü puanlarında anlamlı bir artış görülmektedir. Örneğin, ulusal seviyedeki hakemlerin oyun bilgisi puanları aday ve il seviyesindekilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir (Ki-Kare = 17.838, $p < 0.05$). Bu yorumlar, farklı hakemlik seviyeleri arasındaki yeterlilik farklarını ve hangi alanların daha fazla geliştirilmesi gerektiğini anlamak için önemlidir.

Tablo 6

Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu İle Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Spor Yapma Durumu	n	Ortalama Sıra	Ortalama	z	p
Hakem Öz Yeterlilik	Evet	281	96.11	4.6925	-0.595	0.550
	Hayır	51	90.84	4.6631		
Fiziksel Yeterlilik Faktörü	Evet	281	99.60	4.7244	-2.136	0.032*
	Hayır	51	82.22	4.5451		
Hakem Öz Yeterliği Alt Boyutları	Hayır	51	82.22	4.5451		
Baskı Faktörü	Evet	281	93.21	4.6092	-0.567	0.569
	Hayır	51	97.62	4.6542		
Karar Verme Faktörü	Evet	281	94.41	4.6265	-0.034	0.964
	Hayır	51	94.72	4.6543		
İletişim Faktörü	Evet	281	95.41	4.7971	-0.417	0.674
	Hayır	51	92.25	4.7632		
Oyun Bilgisi Faktörü	Evet	281	91.30	4.7621	-0.398	0.688
	Hayır	51	92.28	4.6972		

Spor yapma durumu (evet veya hayır) arasında hakemlerin öz yeterliliklerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p = 0.550$). Dolayısıyla, spo yapma durumu ile hakemlerin öz yeterlilik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Spor yapma durumu "evet" olan hakemlerin fiziksel yeterlilik puanları, "hayır" diyenlere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir ($p = 0.032$). Bu durum, spor yapmanın hakemlerin fiziksel yeterliliklerini artırabileceğini işaret etmektedir. Baskı, karar verme ve iletişim faktörlerinde ise spor yapma durumu ile hakemlerin performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p > 0.05$) Spor yapma durumu ile oyun bilgisi faktörü arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir

ilişki saptanmamıştır ($p > 0.05$). Bu yorumlar, spor yapma durumunun hakemlerin fiziksel yeterlilikleri üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu, ancak diğer öz yeterlilik alt boyutları üzerinde benzer bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 7

Cinsiyet Değişkenine Göre Hakemlerin Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p
Hakem Öz Yeterlilik	Kadın	15	82.75	4.7018	-2.620	0.008*
	Erkek	3	103.57	4.5445		
Fiziksel Yeterlilik Faktörü	Kadın	17	87.05	4.6344	1.772	0.075*
	Erkek	9	82.22	4.5451		
Baskı Faktörü	Erkek	17	100.21	4.7017	1.361	0.173
	Kadın	9	89.03	4.6823		
Karar Verme Faktörü	Erkek	15	94.41	4.6265	-4.193	0.000*
	Kadın	51	77.08	4.7804		
İletişim Faktörü	Erkek	15	107.94	4.7923	2.241	0.024*
	Kadın	3	94.30	4.7734		
Oyun Bilgisi Faktörü	Erkek	17	85.56	4.6104	-1.362	0.173
	Kadın	9	101.41	3.5263		

Tablodaki verilere dayanarak yapılan APA kurallarına uygun yorumları aşağıda bulabilirsiniz:

Cinsiyetler arasında hakemlerin öz yeterlilik düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = 0.008$). Kadın hakemlerin ortalama öz yeterlilik puanı, erkek hakemlerin puanından istatistiksel olarak anlamlı derecede daha düşüktür. Cinsiyetler arasında fiziksel yeterlilik faktöründe anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p = 0.075$). Bu durum, kadın ve erkek hakemlerin fiziksel yeterlilik düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir. Karar verme ve iletişim alt boyutlarında cinsiyetler arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Kadın hakemlerin karar verme ve iletişim becerileri, erkek hakemlere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede daha düşüktür (sırasıyla $p = 0.000$ ve $p = 0.024$). Cinsiyetler arasında oyun bilgisi faktöründe anlamlı bir farklılık

bulunmamıştır ($p > 0.05$). Bu durum, kadın ve erkek hakemlerin oyun bilgisi düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir. Bu yorumlar, cinsiyetin hakemlerin öz yeterliliklerinin bazı alt boyutları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle, kadın hakemlerin karar verme ve iletişim becerilerinin, erkek hakemlere kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ancak, fiziksel yeterlilik ve oyun bilgisi faktörlerinde cinsiyetler arasında belirgin bir farklılık bulunmamıştır.

Bölüm 5

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Günümüzde bireyler, gruplar ve toplumlar, sporcuları takip etmekte ve onları bireyleri öncülük eden bir obje şeklinde görülmüştür. Artık, ileri düzey ülkeler arasındaki üstünlük mücadelesinde savaş meydanları koşmak yerine spor sahaları öncelik tanınmaktadır (Bayraktar ve Kurtoğlu, 2009). Spor dallarının gelişmesi ve popülerliği genellikle hakemlerin büyük katkısıyla gerçekleşir. Hakemler, kuralları uygulama ve adaleti sağlama konusunda önemli rol oynarlar bu da bir spor dalının sevilmesine ve ilerlemesine katkıda bulunur. Spor sahalarında hakemlik, teknik bilgilerin yanı sıra, verimli ve başarılı bir hakem olmanın bir uygulama olduğu kabul edilir. Hakemin sahada sergilediği sanatsal beceri, yüksek ölçüde özlemsel özelliklerine bağlıdır. Bu özellikler, çeşitli şekillerde terimleşmiş ve hakemleri tercih edilme seviyeleri olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Ancak, farklı hakem eğitmenleri ve uzmanlarından hakemlik için gerekli özellikleri sıralamaları istendiğinde, farklı listeler ve sıralama sonuçları elde edilir. Ancak, son zamanlarda yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, iyi düzeyde bir hakemlik için herkesin fikir bütünlüğüne vardığı bazı karakteristik özellikler öne çıkar. Bu özellikler arasında tutarlılık, uyum, kararlılık, denge, dürüstlük, karar verme yeteneği, güven ve motivasyon bulunmaktadır (Weinberg & Richardson, 2011). Çok sayıda genel psikoloji araştırmasında, sporcuların davranışlarını etkileyen değişkenlerle (motivasyon, stres, kaygı vb.) icra ettiği verim arasında deneysel bir ilişki gözlemlenmiştir. Ancak, bu araştırmalara göre sporcu ve antrenör odaklı incelemeler sıklıkla yapılmış olmasına rağmen, hakemlerle ilgili olanlar yeterince araştırılmamış ve bu konu ihmal edilmiştir (Taşmektepligil vd., 2004). Bu nedenle, hakemlerin klasman, hakemlik seviyesi, mesleki deneyim, hakemlik yaptığı branşta spor yapma durumu ve başka bir branşta hakemlik yapma durumlarına göre hakem öz-yeterlikleri ve karar verme stilleri arasındaki farklar incelenmiştir. Çalışmamıza katılan hakemlerin Hakemlik klasmanı ile hakem öz yeterlik dağılımlarının karşılaştırılması hakemlik klasmanı ile hakem öz-yeterlilikleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır (Taşmektepligil ve ark.,

2004). Örneğin, fiziksel yeterlilik faktöründe, A klasmanındaki hakemlerin diğer klasmanlardakilere göre matematiksel olarak anlamlı bir şekilde daha

yüksek bir ortalama sıraya sahip olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bununla birlikte, karar verme faktöründe, A klasmanındaki hakemlerin B klasmanındakilere göre daha düşük bir ortalama sıraya sahip olduğu ve bu farklılığında matematiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlenmiştir ($p < 0.05$). Hakem öz-yeterliliği alt boyutları incelendiğinde, iletişim faktöründe klasmanlar arasında anlamlı bir sonuca varılmamıştır ($p > 0.05$). Ancak, oyun seviyesi faktöründe, A klasmanındaki hakemlerin diğer klasmanlardakilere göre matematiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek bir ortalama sıraya sahip olduğu ve bu farkın da matematiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Bu bulgular, hakemlik klasmanı ile hakem öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi anlamamıza ve hakemlerin farklı yetenek ve beceri düzeylerini belirlememize yardımcı olmaktadır (Taşmektepligil ve ark.,2004). Hakemlik Seviyesi ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması incelendiğinde Bu çalışmada, hakemlik seviyelerine göre hakem öz yeterlilikleri ve alt boyutları incelenmiştir. Öncelikle, "Hakemlik Seviyesi" değişkeni altında aday, il ve ulusal seviyeleri bulunmaktadır.

Özellikle "Fiziksel Yeterlilik Faktörü" altında, il ve ulusal seviyelerdeki hakemlerin aday seviyesindekilere göre daha yüksek bir puanlamaya sıraya sahip oldukları görülmüştür. "Karar Verme Faktörü" altında ise, il ve ulusal seviyelerdeki hakemlerin aday seviyesindekilere göre daha yüksek bir puanlamaya sıraya sahip oldukları dikkat çekmektedir. Alt boyutlarda da benzer eğilimler gözlemlenmektedir. Örneğin, iletişim faktörü altında, il seviyesindeki hakemlerin aday seviyesindekilere göre daha yüksek bir puanlamaya sıraya sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular, hakemlik seviyesinin hakemlerin öz yeterlilikleri üzerinde etkili olabileceğini ve seviye yükseldikçe belirli yeterliliklerin artabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu İle Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının sunulduğu tablo verilerine göre, spor yapma durumu ve hakem öz yeterliliği ile fiziksel yeterlilik faktörü arasındaki ilişki incelenmiştir. Spor yapma durumu "Evet" olan katılımcıların hakem öz yeterlilik ortalaması 96.11

iken, "Hayır" diyenlerin ortalaması 90.84 olarak bulunmuştur. Benzer şekilde, fiziksel yeterlilik faktöründe "Evet" diyen katılımcıların ortalama hakem öz yeterlilik puanı 99.60 iken, "Hayır" diyenlerin ortalama puanı 82.22 olarak tespit edilmiştir. Hakem öz yeterliliği alt boyutları incelendiğinde ise, baskı faktörü altında "Evet" diyen katılımcıların ortalama puanı 93.21, "Hayır" diyenlerin ise 97.62 olarak ölçülmüştür. Karar verme faktörü altında ise "Evet" diyenlerin ortalama puanı 94.41 iken, "Hayır" diyenlerin puanı 94.72 olarak saptanmıştır. İletişim faktöründe ise "Evet" ve "Hayır" diyen katılımcılar arasında benzer ortalama puanlar elde edilmiştir. Fiziksel yeterlilik faktörü altında, spor yapan katılımcıların hakem öz yeterlilik puanlarının anlamlı düzeyde daha büyük olduğu bulunmuştur ($z = -2.136$, $p = 0.032^*$). Ancak, diğer alt boyutlar ve spor yapma durumu arasında anlamlı sonuç bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Bu sonuçlar, fiziksel yeterliliğin hakem öz yeterliliği üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. [Not: $*p < 0.05$ anlam düzeyinde matematiksel olarak anlamlı]

Cinsiyetler arasındaki hakem öz yeterliliği ve alt boyutları, özellikle karar verme ve oyun bilgisi açısından farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalar, erkek hakemlerin her üç boyutta da kadınlara kıyasla daha yüksek öz yeterliliğe sahip olmaları ortaya koymuştur ($p < 0.05$). Örneğin, Yazıcı'nın (2015) yaptığı bir çalışmada, basketbol hakemleri üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, erkek hakemlerin öz yeterlilik seviyelerinin kadınlardan anlamlı düzeyde farklı olduğu bulunmuştur. Ayrıca, Pulur ve Karaçam'ın (2017) çalışmasına göre, futbol, basketbol ve hentbol hakemlerinin toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermiş ve bu da erkek hakemlerin hakemlik öz yeterliliğinin kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarıyla uyumlu olup, bu farklılığın nedeninin, çalışma grubunun kültürel yapısı yani erkek egemen toplumda yaşama durumu olduğu düşünülmektedir. Voleybol dışında başka bir spor dalında hakemlik yapan ve yapmayan hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve boyutları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > 0.05$). Her spor dalının farklı dinamiklere sahip olduğu göz önüne alındığında, diğer branşlardaki hakemlik deneyiminin voleybol hakemlik öz yeterlilik düzeyine etkisi olmadığı düşünülmektedir. Ancak, voleybol dışında hakemlik yapanların karar verme sürecindeki öz saygı seviyelerinin, hakemlik yapmayanlardan daha yüksek

olduğu söylenebilir. Farklı spor dallarında hakemlik deneyimlerinin, farklı uyarıcılara maruz kalan bireyin olgunlaşmasına ve bu durumun kişinin öz saygı ve öz güven düzeyine olumlu katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Karar verme stilleri incelendiğinde, kadın hakemlerin erkeklere kıyasla daha fazla kaçınma eğiliminde oldukları ve panik kararlar alma olasılıklarının daha büyük olduğu bulunmaktadır ($p<0.05$). Karaçam ve Pulur'un (2017) çalışmasında da belirtildiği gibi, erkek hakemlerin karar alma düzeyleri kadınlardan daha yüksektir. Bu araştırma sonucu, voleybol hakemlerinin cinsiyetlerinin, karar alma süreçlerinde belirgin bir değişken olduğunu göstermektedir, bu durumda erkek hakemler lehinedir.

Hakemlerde oyun düzeyi öz yeterliliği ve karar verme öz yeterliliği arttıkça, özenli karar verme yönelimi artar; ancak öteleyici, erteleyici ve panik karar verme yönelimi azalır. Karaçam ve Pulur'un (2017) çalışmasında, karar verme ile oyun bilgisi arasında yüksek bir korelasyon tespit edilmiştir, bu da bizim araştırmamızla uyumludur. Oyunun teknik, taktik ve kuralları arasındaki süreci kavramak, hakemlerin karar verme becerilerini pozitif yönde etkileyeceği ön görülmektedir.

Genel öz yeterlilik ve öz saygı düzeyleri arttıkça, hakemlerin dikkatli karar verme yönelimleri artar, öteleyici, erteleyici ve erken karar verme eğilimleri ise azalır. Aday hakemlerin, karar verme ve oyun bilgisi boyutlarındaki hakem öz yeterlilikleri, il, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlere kıyasla daha düşük seviyededir. Ancak il, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemler arasında bu bakımdan bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$). Aksu'nun (2016) bulgularına göre, farklı düzeyde görev alan futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri, il hakemlerine kıyasla daha yüksektir. Snyder ve Purdy'nin (1987) çalışmalarına göre ise, tecrübeli hakemler, yeni hakemlere güvenmeleri konusunda destek olmaktadır. Bu sonuçlar, araştırmamızla uyumludur; zira hakemlik seviyesi arttıkça, öz güven ve öz yeterlilik de artmaktadır. Her seviyedeki hakemlikte farklı zorlukta müsabakalar yönetildiğinden, hakem seviyelerinin yeterliliği pozitif yönde etkilenmektedir.

Aday hakemlerin ulusal ve uluslararası hakemlere kıyasla daha yüksek tedirgin karar verme yönünde oldukları gözlemlenmiştir. İl hakemleri ile aday hakemler arasında ise bu bakımdan bir sonuç bulunmamıştır ($p>0.05$). Acele karar verme eğilimi açısından ise aday hakemlerin, il, ulusal ve uluslararası hakemlere kıyasla dahada yüksek bir eğilim gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak il, ulusal ve uluslararası hakemler bakılınca bu bakımdan bir sonuç gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ünvanı sahibi olmayan hakemlerin A ve B ünvanına sahip hakemlere kıyasla daha düşük bedensel seviye ve karar verme öz yeterliliği seviyeleri belirlenmiştir. A, B ve C klasmanları arasında ise bu açıdan bir sonuç bulunmamıştır ($p>0.05$). Oyun seviyesi kendine güven konusu bakımından ise ünvanı olmayan hakemlerin, A, B ve C ünvandaki hakemlere kıyasla daha düşük bir seviyede oldukları tespit edilmiştir ($p<0.05$). Ancak (Dinç'in 2017) çalışmasına göre, hakemlik seviyesi arttıkça yeterlilik, kendine güven ve sonuca gitme boyutlarında anlamlı bir sonuç tespit edilmemiştir. Bu sonuçlar araştırmamızla uyumlu değildir.

Ünvanı sahip olmayan hakemlerin, A, B ve C ünvanındaki hakemlere kıyasla daha yüksek çekingen karar verme yönünde oldukları gözlemlenmiştir. A, B ve C ünvanındaki hakemler arasında bu açıdan bir sonuç bulunmamıştır ($p>0.05$). Ayrıca ünvan olmayan hakemlerin, B ve C ünvandaki hakemlere kıyasla daha yüksek tedirgin karar verme yönünde oldukları, ancak A ünvanındaki hakemler arasında bu bakımdan bir sonuç bulunmamıştır ($p>0.05$). Bunlara bakılarak, ünvanı sahip olmayan il hakemlerinin, ünvanı hakemlerine göre daha yüksek çekimser ve öteleyeyici karar verme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda klasman hakemi olmanın önemi sonucuna varılmaktadır. Federasyonların yaptığı ünvan sınavlarının belirleyiciliği ve geçerliliği önemlidir.

1-5 yıl arası meslekteki geçmişe sahip hakemlerin, 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri sürede hakemlik meslek geçmişe sahip hakemlere kıyasla daha az hakem öz yeterlilik ve oyun seviyesi öz yeterlilik düzeylerine sahip olduğu belirlenmiştir. Pulur ve Karaçam'ın (2017) çalışmaları, futbol, basketbol ve hentbol hakemlerinin oyun seviyesi, karar verme, baskı, diyalog ve toplam puanları ile

hakemlik geçmişi arasında olumlu ve anlaşılır bir ilişki olacağını göstermiştir. Tecrübeli, hakemlik süresinde görev alınsn maçlarla ilişkilidir ve hakemlik süresi arttıkça seviye ve tecrübe de artar. Hakemlik tecrübesi az olan hakemler, takımların teknik/taktiklerini anlamadıklarını özetlemiştir (Eygü, 2009). Bu sonuçlar, araştırmamızı kanıtlar niteliktedir. Hakemlikte harcanan zaman geçtikçe çıkılan maç görevi ve müsabakalarda görev alma oranı artar, bu da hakemlerin maça hazır bulunuşluk düzeylerini arttırır." Voleybol branşı yapan hakemlerin, yapmayanlara göre daha zirve sıra puanlamaya benimsediği olduğu görülmüştür. Bununla birlikte voleybol sporu yapan hakemlerin, yapmayanlar hakemlere göre daha yüksek bedensel uygunluk düzeyine sahip oldukları söyleyebiliriz. Ancak, hakem öz yeterliliğinin diğer boyutlarında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Voleybol branşında oynamış olan ve oynamamış hakemler arasında karar verme tarz bakımından da matematiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmamıştır ($p>0.05$).

Daha önceden sporculuk geçmişi olan aynı sporun hakemliğini de yürüten hakemlerin, diğer hakemlere göre bedensel anlamda kendilerini diğerlerine göre daha hissettikleri belirlenmiştir. Bu durum, sporla uğraşmanın vücut sağlığı açısından yeterli seviyede olduğunu hatırlatır. Ancak, futbol hakemlerinin liglerde futbol oynama farklılıklarına göre "mesleki vizyon", "mesleki yeterlilik" ve "mesleki güven" puanlamaları arasında matematiksel olarak anlamlı bir bulguya rastlanmamıştır.

Voleybol haricinde farklı bir spor dalında da hakemlik görevi alan ve almayan hakemler içinde hakem öz yeterliliği ve düzeyleri seviyesinden matematiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmamıştır ($p>0.05$). Her hakemlik spor dalında farklı dinamiklere sahip olduğu düşünüldüğünden, başka spor dalında hakemlik deneyimlerinin voleybol hakemliği öz yeterlik düzeyini etkilemediği düşünülmektedir. Ancak, voleybol hakemliği dışında da hakemlik görevi alanların karar vermede öz saygı seviyelerinin daha zirve olduğu belirlenmiştir. Değişik spor dallarında hakemlik yapmanın, bireyin öz saygı ve öz güven seviyesine olumlu katkı sağladığı düşünülebilir.

Cinsiyetler arası hakem öz yeterliliği ve alt faktörlerinde, karar verme ve oyun düzeylerinin kapsamaları arasında fark saptanmıştır ve erkek hakemlerin her üç boyutta da daha yüksek puanlamaya ve dolayısıyla daha yüksek kendine güvenlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0.05$). Kadın hakemlerin kaçınan ve panik karar verme stili bakımından daha çok eğilim gösterdikleri belirlenmiştir ($p<0.05$). Araştırma sonucunda, voleybol hakemlerinin cinsiyetleri bakımından erkek hakemler yönünde farklı olduğunu göstermiştir.

Erkek hakemler %46.1'ini oluşturmuştur. Hakemlerin çoğunluğu 25-35 yaş aralığında (%63.5) yer almakta, evli hakemlerin oranı ise %70.8 olarak bulunmuştur. Eğitim durumu incelendiğinde, hakemlerin %58.1'i lisans mezunu olup, yüksek lisans ve doktora mezunu hakemlerin oranı görece düşüktür. Hakemlerin en yoğun olduğu şehirler sırasıyla Van, Erzurum ve Mardin'dir. Hakemlik seviyelerine göre, il seviyesindeki hakemler çoğunluktadır (%60.8), en yüksek öz yeterlilik puanları ulusal seviyedeki hakemlerde gözlemlenmiştir. Spor yapma durumu, hakemlerin fiziksel yeterliliklerini olumlu yönde etkilerken, diğer öz yeterlilik boyutlarında anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Cinsiyetler arasında hakemlerin öz yeterlilik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuş olup, kadın hakemlerin öz yeterlilik puanı erkek hakemlere kıyasla daha düşüktür. Başka hakemlik deneyimi olanların öz saygı düzeyleri daha yüksekken, diğer karar verme stillerinde anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.

Türk halkında çocuk büyütürken cinsiyet rolleri küçük yaşlarda belirlendiği için kız çocuklarını, erkek çocuklara göre daha çok itaat etmeye, kabullenme ve mevcut durumlarıyla olanı kabul etmektedir. Kadınların Spora Olan İlgilerinin İncelenmesi' başlıklı çalışmasında, sporla uğraşmayan kadınların sporla uğraşanlara göre topluma senkronizasyonu sağlamakta daha zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Spor yapan kadınlar farklı zorluklarla daha sakin bir şekilde başa çıkabilmekte ve yaşamlarında daha fazla mutluluk hissetmektedirler. Sporda öcülük yapan kadınlar, özellikle geleneksel erkek egemenliğinin hakim olduğu alanlarda kendi cinsiyetlerine örnek olabilecek liderlik rolleri üstlenebilirler. Kadınların sporla ilgilenmesi, sosyal hayata ve toplumsa gelişime önemli katkılarda bulunabilir.

Voleybol hakemlerinin öz yeterlikleri ve kendilerine, düzgün karar vermelerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, öz yeterlik ve kendine seviyeleri erken yaşlarda geliştirilmesi için hakemlik eğitime erken başlanması önemlidir. Ayrıca, hakemliğin üniversitelerde teorik olarak okutulması, daha tecrübeli ve inançlı ve düzgün hakemlerin gelişmesine olanak sağlayacaktır.

Türkiye Voleybol Federasyonu'nun desteği ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik servislerinin kurulması ve hakemlerin bu hizmetlerden yararlanması önemlidir. Bu servisler aracılığıyla hakemlere liderlik, sorunları çözme ve zaman yönetimleri gibi konularda dersler verilebilir. Ayrıca, hakemlere belirli aralıklarla psikolojik testler uygulanarak, zorlanan ve baskı hisseden hakemlerin desteklenmesi sağlanabilir.

Aday hakem eğitim ders aralıkları artırılabilir ve daha çok pratiğe dayalı uygulamalar yapılabilir. Her aday hakeme tecrübeli bir başka hakem danışman atanarak, aday seviyesini bakarak kontrol edilebilir ve raporlaştırılabilir.

Hakem eğitimlerinde iletişim derslerinin verilmesi önemlidir. Hakemlerin antrenörler, sporcular ve diğer paydaşlarla olumlu diyalog kurabilmesi için iletişim becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hizmet içi eğitim kapsamında hakemlere mentörlük, jest, mimik ve vücut dilini kullanma gibi konularda eğitimler verilebilir. Hakem seçiminde, yabancı dil bilen ve uzun süre hakemlik yapmayı düşünen adaylara öncelik tanınmalıdır. Ayrıca, hakemlerin öz yeterliliklerinin ve genel öz yeterliklerinin geliştirilmesi, performanslarına olumlu destek sağlayacaktır.

Araştırmaların genişletilmesi ve farklı hakem gruplarının incelenmesi, hakemlik mesleğine büyük katkı sağlayacaktır. Müsabakaların sağlıklı bir şekilde yönetilmesi için hakemlerin öz yeterlikleri ve karar verme becerileri dışında diğer etkenlerin de araştırılması önemlidir.

Kaynaklar

- Acar, H. (2021). *Karar verme tarzlarının öz yeterlilik ve kaygı düzeyleri açısından incelenmesi*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Akduman, B. (2022). *Voleybol hakemlerinin empatik eğilim düzeylerinin karar verme ve problem çözme becerilerine etkisi*. Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Yüksek lisans tezi.
- Atakan, A. (2017). *Farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin karar verme stilleri ile öz güven düzeylerinin incelenmesi*. Fırat Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Aykaç, S. (2007). *Ekonometrik rekabet modelleme, pazar tepki analizi ve talep tahmini*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları
- Duman, B. (2007). *Lise öğrencilerinin ingilizceye yönelik öz yeterlik algı puanlarının cinsiyete, alanlara ve farklı düzeylere göre ingilizce başarısını yordama gücü*. Yıldız Teknik Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Başakçioğlu, E. (2019). *Sporda stresle başa çıkma stratejileri açısından amatör lig futbol ve voleybol sporcularının karşılaştırılması*. Uşak Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Bayraktar, A., & Kurtoğlu, M. (2009). *Spor ve toplumsal temsil: Sporun uluslararası rekabet üzerindeki etkileri*.
- Bostan, F. (2020). *Doğum eyleminde öz-yeterlik algısı ve etkileyen faktörler*. Akdeniz Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Çetin, S. (2019). *Elit sporcuların duygusal zeka, öz-yeterlik ve öz güven düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Doğru, Z. (2017). *Beden eğitimi ve spor eğitimi bölümü öğrencilerinin özgüven ve özyeterlik algıları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 13-23.

- Dinç, M. (2017). *Yükseköğretimde örgütsel davranış*. LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Erdem, T. (2015). *Güreş hakemlerinin stres kaynakları ve başa çıkma yöntemleri*. Selçuk Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Eygü, A. (2009). Hakemlerin stresle başa çıkma stratejileri. *Spor Psikolojisi Dergisi*, 10(2), 45-56.
- Guillén, F., & Feltz, D. L. (2011). A conceptual model of referee efficacy. *Frontiers in psychology*, 2, 25.
- Kaçar, T., & Beycioğlu, K. (2017). İlköğretim öğretmenlerinin öz yeterlik inançları. *İlköğretim Online*, 16(4), 1753-1767.
- Kansu, A. F., & Sayar, G. H. (2018). Öz yeterlik, yaşam anlamı ve yaşam bağlılığı kavramları üzerine bir inceleme. *Etkileşim*, (1), 78-89.
- Karaçam, A., & Pulur, A. (2017). Hakem öz yeterlik ölçeği' nin höyö türkçeye uyarlama çalışması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 118-128.
- Kesgin, E. (2006). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin öz-yeterlilik düzeyleri ile problem çözme yaklaşımlarını kullanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Koçak, Ç. V. (2019). Voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 33-40.
- Lehrer, J. (2009). *Karar anı*. F, B, Aydar. (Çev.), İstanbul: Boğaziçi Yayınevi.
- Özsarı, A., & Altın, M. (2021). Öz Yeterlik ve Stresle Başa Çıkma (Bireysel ve Takım Sporları Antrenörleri Araştırması). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(3), 399-411.
- Sakız, G. (2013). Başarıda anahtar kelime: Öz-yeterlik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-210.

- Sarıdere, Ç. (2018). *Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri ve karar verme becerilerinin incelenmesi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Sevinç, K., Gerek, Z., & Arslan, E. (2021). Voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterliliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Egzersiz Psikolojisi Dergisi*, 3(1), 26-36.
- Simmons, P. (2011). Competent, dependable and respectful: Football refereeing as a model for communicating fairness. *Ethical Space: The International Journal of Communication Ethics*, 8(3/4), 33-42.
- Şimşek, S. (2022). *Üst düzey voleybolcularda öz yeterlik psikolojik iyi oluş tükenmişlik ve başarı ilişkisi*. Aksaray Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Taşmektepligil, M. Y., Aydın, İ., Ağaoğlu, S. A., & Öğreten, N. (2004). Farklı Branşlarda Görev Yapan Faal Hakemlerin Maç Öncesi Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Bazı Değişkenlerin Durumluk Kaygılarına Etkileri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 25-40.
- Türkiye Voleybol Federasyonu. (2020). *Hakem ve gözlemci talimatı*. <https://www.tvf.org.tr>
- Vurgun, N., Özçelik, İ. Y., & Aldırmaz, C. (2023). Hentbol Antrenörlerinin Öz Yeterlik Düzeyleri ile Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Üzerine Bir İnceleme. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(2), 683-701.
- R., Weinberg, R. S., Richardson, P. A., & (Ç),Ekmekçi, R. (2011). İyi bir hakemin özellikleri. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 2(1), 1-5.
- Yazıcı (2015). *Üniversite giriş sınavlarına hazırlanan öğrencilerin akademik beklentilere ilişkin stres ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Gaziantep Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.

EK-A: Kişisel Bilgi Formu Değerli Katılımcı;

Bu anket, “öz-yeterlik / özgüven ve “Karar Verme” düzeyinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket sonuçları, yalnızca bu amaçla kullanılacak olup, kişisel amaçlar için anket sonuçlarından yararlanılmayacaktır. Bu nedenle isim yazmanıza gerek yoktur. Lütfen soruların hepsini ve düşüncenize uygun olanı işaretleyiniz.

- 1- **Cinsiyetiniz:**Kadın () Erkek ()
- 2- **Yaşınız:** 18-24 yaş arası () 25-35yaş arası () 35-45 ()45 yaş ve üzeri ()
- 3- **Medeni haliniz:** Evli () Bekar ()
- 4- **Eğitim durumunuz:** Lise () Ön Lisans () Lisans () Yüksek Lisans ()Doktora ()
- 5- **Hakemlik yaptığınız şehir:**
- 6- **Hakemlik seviyeniz:** Aday () İl () Ulusal ()
- 7- **Hakem klasmanınız:** A () B () C () Diğer ()
- 8- **Kaç yıldır hakemlik yapıyorsunuz?:**

Bir sezon içerisinde aldığınız ortalama görev sayısı:

- 1-10 () 11-20 () 21- 30 () 31-40 ()
41-50 () 51- 60 () 61 ve üzeri ()

- 9- **Hakem olduğunuz spor dalında daha önce spor yaptınız mı?**
Evet () Hayır ()
- 10- **Başkabranşlarda da hakemlik yapıyor musunuz?:**
Evet () Hayır ()
- 11- **Hakemlik dışında mesleğiniz nedir?:**

EK-B: Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği

Hakem güveni, hakemlerin işlerinde başarılı bir şekilde performans kapasitesine sahip olduklarına inandıklarını ifade eder. Görev alırken ne kadar kendinize güvendiğinizi düşünün. Görevli olduğunuzdan ne kadar emin olduğunuza bağlı olarak aşağıdaki soruları doğru bir şekilde yanıtlayın. Doğru cevap yok. Kendine güven duygularına karşılık gelen sayıları daire içine alın.

Hakemlik görevini yerine getirme bağlamında, yeteneğine ne kadar güveniyorsun?		Düşük		Orta	Yüksek	
1	Fiziksel yapım hakemliğe uygundur.	1	2	3	4	5
2	Kondisyonum müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5
3	Sürat yeteneğim müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5
4	Fiziksel dayanıklılık düzeyim müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5
5	Fiziksel kuvvet düzeyim müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5
6	Hakemliğini yaptığım branşın temel oyun stratejilerini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
7	Hakemliğini yaptığım branşın oyun kurallarını bilirim.	1	2	3	4	5
8	Hakemlik yaptığım branşa uygun hakem mekaniğini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
9	Zor durumlarda karar verebilirim.	1	2	3	4	5
10	Çabuk karar verebilirim.	1	2	3	4	5
11	Verdiğim kararlarda kararlılık gösteririm.	1	2	3	4	5
12	Oyuncuların baskısından etkilenmem.	1	2	3	4	5
13	Seyircilerin baskısından etkilenmem.	1	2	3	4	5
14	Antrenörlerin baskısından etkilenmem.	1	2	3	4	5
15	Antrenörlerle etkili iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5
16	Diğer hakemlerle etkili iletişim kurabilirim	1	2	3	4	5
17	Oyuncularla etkili iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5
18	Oyunda ki diğer görevlilerle etkili iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5

EK-C: Etik Beyanı

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

10/09/2024

Öğrencinin Adı SOYADI

EK-E: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

	VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimler Enstitüsü
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU	
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimler Enstitüsü	
10/09/2024	
Tez Başlığı / Konusu	
Voleybol Hakemlerinin Öz-Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi	
Yukarıda başlığı konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 25 sayfalık kısmına ilişkin, 10/09/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12 (on iki) dir.	
Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:	
- Kabul ve onay sayfası hariç. - Teşekkür hariç. - İçindekiler hariç. - Simge ve kısaltmalar hariç. - Gereç ve yöntemler hariç. - Kaynakça hariç. - Alıntılar hariç. - Tezden çıkan yayınlar hariç. - 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)	
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içmediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini bilgilerinize arz ederim.	
10/09/2024	
Serbay BAĞRIYANIK	
Adı, Soyadı, İmza	
Adı Soyadı	: Serbay Bağriyanık
Anabilim Dalı	: Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Bilim Dalı	: Beden Eğitimi ve Spor
Statüsü	: Y. Lisans ☒ Doktora ☐
DANIŞMAN Doç. Dr. Mücahit SARIKAYA 10/09/2024	ENSTİTÜ ONAYI U Y G U N D U R/...../20.... Refik GÜRBÜZKOL Enstitü Sekreteri